

โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาครอบครัวและชุมชน โดย
ธุรกิจชุมชนในครัวเรือน:กรณีศึกษา การผลิตไม้กวาด บ้านหนองกะปาด
ต.คำชะอี อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร

ผศ.สุรัตน์ วรางค์รัตน์
ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสกลนคร

เอกสารรายงานการวิจัย
โครงการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาครอบครัวและชุมชน
เสนอสำเนียงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
งบประมาณ พ.ศ. 2535

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
เขตติดต่อภาษาไทย	ก
ประกาศคุณูปการ	ง
แผนที่แสดงแหล่งศึกษา	จ
บทนำ	1
บทที่ 1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน	5
1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน	5
1.2 ศึกษาลักษณะพื้นฐานของหมู่บ้าน	7
1.3 การพัฒนาหมู่บ้าน	9
บทที่ 2 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนและธุรกิจชุมชน	11
2.1 การผลิตแบบดั้งเดิม	11
2.2 การรวมกลุ่มไม้กวาดคหfang ไม้เป็นทางการ	16
2.3 การรวมกลุ่มไม้กวาดคหfang เป็นทางการ	20
บทที่ 3 ผลการแก้ปัญหาของกลุ่มไม้กวาด	25
3.1 กลุ่มผลิตไม้กวาดมาก	25
3.2 กลุ่มผลิตไม้กวาดปานกลาง	27
3.3 กลุ่มผลิตไม้กวาดน้อย	29
3.4 กลุ่มไม่ผลิตไม้กวาด	31
3.5 บทบาทของกองทุนไม้กวาดในอนาคต	31
ภาคผนวก	
ตารางการผลิตไม้กวาด	36
ภาพประกอบ	38
บรรณานุกรม	41

ชื่อเรื่องวิจัย : การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาครอบครัวและชุมชน กรณีศึกษาการผลิตไม้กวาดบ้านหนองกะแปด ต.คำชะอี อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร

ชื่อผู้วิจัย : ผศ.สุรัตน์ วรรณรัตน์

สถานที่ทำงาน : ศูนย์วัฒนธรรม สภาวัฒนธรรมสกลนคร

ช่วงเวลาศึกษาวิจัย : พ.ศ. 2535-2536

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยการศึกษากระบวนการรวมกลุ่มหรือองค์กรธุรกิจชุมชน เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน โดยการเลือกศึกษาการผลิตไม้กวาดบ้านหนองกะแปด ต.คำชะอี จ.มุกดาหาร ซึ่งเป็นหมู่บ้านผลิตไม้กวาดเป็นอาชีพเสริม เป็นแหล่งศึกษาวิจัย ทั้งนี้เพื่อแสวงหาทางออกของหมู่บ้านที่แสดงภูมิปัญญาในการปรับตัวในกระบวนการผลิต-จำหน่ายไม้กวาดในช่วงระยะเวลายาวนานประมาณ 80 ปี การศึกษาเพื่อแสวงหาคำตอบดังกล่าว ทางการศึกษาโดยการแบ่งช่วงเวลากออกเป็น 3 ช่วง ช่วงแรกนั้นจากการเริ่มต้นการผลิตไม้กวาดจำหน่ายเมื่อประมาณ 80 ปีที่ผ่านมา จนถึงพ.ศ. 2513 ถือว่าเป็นช่วงการผลิตไม้กวาดแบบดั้งเดิม ช่วงที่ 2 นี้จาก พ.ศ. 2514 ถึงพ.ศ. 2528 ซึ่งเป็นช่วงเกิดกลุ่มไม้กวาดคล้ายไม้เป็นทางการ ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2529 ถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงที่มีการรวมกลุ่มไม้กวาดคล้ายเป็นทางการ

วิธีการศึกษาที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) บุคคลที่ประกอบอาชีพผลิตไม้กวาดวัยต่าง ๆ ผู้นำการตั้งกลุ่มไม้กวาด ผู้มีบทบาทในการดำเนินกลุ่มไม้กวาดในปัจจุบัน สมาชิกผู้ผลิตไม้กวาดที่มีรายได้สูงปานกลาง ต่ำ รวมทั้งผู้ที่นำผลิตไม้กวาด ทั้งนี้เพื่อศึกษาข้อมูลดังกล่าวประกอบการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และภูมิปัญญาของชาวบ้าน

ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยพบว่าการผลิตไม้กวาดของชาวบ้านหนองกะปาดเริ่มต้นมานานประมาณ 80 ปีมาแล้ว และได้ให้ภูมิปัญญาพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมมาโดยตลอด ไม้กวาดรุ่นแรกเกิดจากความคิดของชาวบ้านที่นำดอกแหม่มมามัดรวมกันกับเคียวเคียววัลย์ โดยให้ปลายก้านด้านหนึ่งโค้งงอขวานหนึ่งข้างไว้ได้ จึงเรียกไม้กวาดชนิดนี้ว่า "ไม้กวาดท่ง" ต่อมาเมื่อต้นแหม่มในป่าลดน้อยลง ชาวบ้านได้นำต้นแหม่มซึ่งเป็นพืชป่ามาปลูกในสวนของตนเพื่อสะดวกในการเก็บดอกแหม่ม การจำหน่ายไม้กวาดรุ่นแรกชาวบ้านจะหาไปขายยังหมู่บ้านและเมืองต่างๆ เป็นระยะเวลา 2-3 วัน นับจากราคา 10 สตางค์ผ่านมามากมายจนถึงราคา 50 สตางค์ ไม้กวาดท่งได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นไม้กวาด "ด้ามไม้" เมื่อประมาณพ.ศ. 2495-2496 โดยที่ไม้สร้างใหม่เป็นด้ามก็กลุ่ พร้อมกับพัฒนาส่วนพุ่มดอกแหม่มที่ติดแน่นกับปลายไม้กวาด โดยที่หวายเส้นเล็ก ๆ ก็กลุ่เป็นตาข่ายยึดติดกับแกน และเสริมด้วยไม้เล็ก ๆ เป็นปีก 2 ข้าง ราคาไม้กวาดได้เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับจนถึงราคากันละ 5 บาท ก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงที่ 2 ในปีพ.ศ. 2514

การผลิตไม้กวาดช่วงที่ 2 เป็นช่วงที่ราคาไม้กวาดเริ่มสูงขึ้นจากราคา 10 บาท ขึ้นสูงเป็น 15 บาทในพ.ศ. 2519 โดยมีปัจจัยที่สำคัญคือการค้าปลูกสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้น ผลิตผลมันสำปะหลังราคาตกลงจนขาดทุน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้คนหันมาถักไม้กวาดมากขึ้นจนนำไปสู่การรวมกลุ่มอย่างธรรมชาติของผู้ผลิตไม้กวาด แรงหนุนที่ทำให้ชาวบ้านรวมกันเกิดจากการตั้งกองทุนภายในพ.ศ. 2526 กิจกรรมของกลุ่มไม้กวาดในช่วงนั้นเป็นการช่วยเหลือกันด้านการผลิต เช่นการเหมารถยนต์เดินทางไปที่ดอกแหม่มจากต่างจังหวัด ในด้านการจำหน่าย เช่นการบอกกล่าวป้ารำลั้ง เมื่อมีลูกค้ามาที่ถักไม้กวาดจำนวนมาก ดังนั้นการรวมกลุ่มไม้กวาดจึงเป็นลักษณะวัฒนธรรมหมู่บ้านที่ช่วยเหลือกันมากกว่าการแข่งขันกันโดยไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากราชการหรือองค์กรเอกชนแต่อย่างใด

กลุ่มไม้กวาดในช่วงที่ 3 เริ่มต้นอย่างจริงจังในช่วงพ.ศ. 2529 หลังจากกองทุนหาประจำหมู่บ้านขยายกิจการหมู่บ้านขึ้นด้วยความคิดของนายคาบอง สุวรรณพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านใน

ยุคนั้นเห็นว่าการผลิตไม้กวาดของลูกบ้านควรมีแหล่งจำหน่าย การช่วยเหลือการเงิน และเป็นการควบคุมคุณภาพไปด้วย จึงมีการตั้งกลุ่มไม้กวาดขึ้น โดยสนับสนุนเงินทุนจากรายได้ของสหกรณ์ร้านค้า ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 หน่วยงานพัฒนาการจังหวัดมุกดาหารได้มอบเงินกองทุนจำนวน 2,000 บาท เป็นเงินกองทุน คณะกรรมการจึงได้ใช้เงินจำนวนนี้ไปซื้อดอกแหมะให้สมาชิกยืมไปทำดอกคัดดอกแหมะร้อยละ 20 ต่อปี การเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดคือเงินกองทุนของกลุ่มมีเพิ่มมากขึ้น และนำไปใช้ในกิจกรรมของหมู่บ้าน และมีการเปลี่ยนแปลงการจัดระเบียบการเงินให้เป็นการกู้เงินโดยตรง โดยเสียดอกแหมะเป็นรายได้ก้อนร้อยละ 3 บาทในด้านของรูปแบบไม้กวาด ได้มีสมาชิกบางคนทำไม้กวาดขนาดเล็กจำหน่ายกันละ 10 บาท เพื่อทำไม้กวาดพื้นที่แคบ ๆ เช่นในรถยนต์

การรวมกลุ่มไม้กวาดช่วยให้เกิดการควบคุมการผลิตไม้กวาดมีคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของการผลิตสินค้าหัตถกรรมหมู่บ้าน และช่วยเหลือสมาชิกผู้ผลิตไม้กวาดในยามขาดเงินทอง แต่การรวมกลุ่มอย่างหลวม ๆ ก็ยังไม่อาจแก้ปัญหาการจัดการด้านตลาดไม้กวาดมีราคาสูงขึ้นจากราคากันละ 20 บาท ดังนั้นกระบวนการศึกษาวิจัยเรื่องนี้จึงมีประโยชน์ต่อความเข้าใจกระบวนการพัฒนารูปแบบการผลิตไม้กวาด ทั้งยังชี้ให้เห็นปัญหาแก้ปัญหาการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ให้มีรูปแบบต่าง ๆ จนสามารถเป็นอาชีพที่สำคัญของหมู่บ้านแห่งนี้

ประกาศคุณผลการ

งานวิจัยเรื่องนี้ สำเร็จได้ด้วยผลการสนับสนุนด้านงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะกรรมการวิจัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งต้องการทราบว่า
ภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านได้อย่างไร ในกรณี
การรวมกลุ่มประกอบธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ของชาวบ้านท่ามกลางกระแสเศรษฐกิจระลอก
ใหม่อย่างเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน

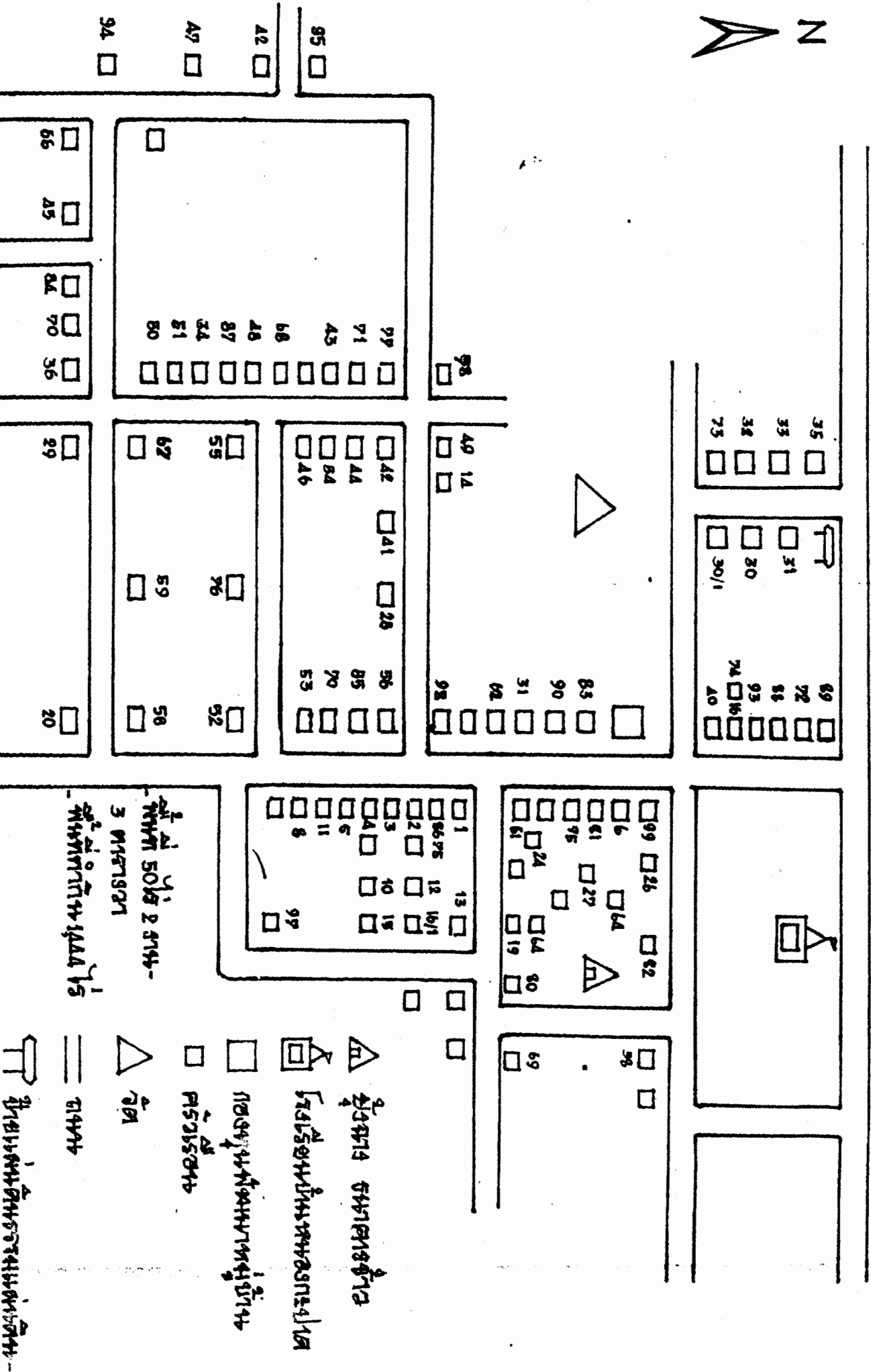
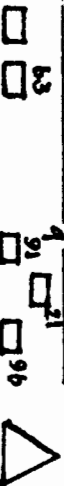
ผู้วิจัยตัดสินใจเลือกหมู่บ้านหนองกะแปด ต.คำชะอี อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร ซึ่งเป็น
หมู่บ้านชาวผู้ไทยผลิตไม้กวาดแทบทุกครัวเรือนเป็นอาชีพเสริม และสามารถหารายได้เป็น
กอบเป็นกา นำไปปลูกสร้างบ้านเรือน ส่งเสียให้บุตรหลานเล่าเรียนจนจบการศึกษาระดับ
มัธยมต้นและระดับมัธยมศึกษา บางรายผลิตไม้กวาดอย่างดีหากก็มีรายได้เพียงพอโดยไม่ต้องทำ
นา งานวิจัยครั้งนี้ต้องขอขอบคุณคุณคุณทุกศักดิ์ คุณัญญา ผู้ที่ช่วยนักวิจัยที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลมานาน
เกือบครึ่งปี โดยได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชาวบ้านหนองกะแปดทุกคน ขอขอบคุณคุณลุงบัว
แสนโสม อดีตผู้ใหญ่บ้าน คุณดาเกน แสนโสม อดีตผู้ใหญ่บ้าน คุณกรัญญา แสนโสม ผู้ช่วยผู้ใหญ่
บ้านและประธานกลุ่มกองทุนไม้กวาดคนใจจุ่นที่ได้ให้ข้อมูลอย่างละเอียด ตลอดจนวิทยากร
จำนวนมากที่ไม่ได้กล่าวถึง ณ ที่นี้

ขอขอบคุณศูนย์วัฒนธรรมสภาในราชภัฏ ในการพิมพ์-จัดสำเนาเผยแพร่งานวิจัยที่เกิดขึ้น
ประโยชน์ต่อผู้สนใจโดยทั่วถึงกัน

สุรัตน์ วรารัตน์

31 พ.ค. 2536

УЧЕТ ПЛОЩАДЕЙ И КОЛИЧЕСТВА РАБОТЫ
В ЧАСТИ ВЫПОЛНЕНИЯ РАБОТ
ПО ПЕРИМЕТРУ И ВНЕШНЕМУ
ОТДЕЛУ ПЛОЩАДИ

\triangle $\frac{1}{2}$ ОБОИТА ГРАНИЦИ
 \triangle $\frac{1}{2}$ ВНЕШНЯЯ ГРАНИЦА
 \square ПЛОЩАДЬ
 \square РАБОТЫ
 \square РАБОТЫ

\triangle $\frac{1}{2}$ ГРАНИЦА
 — ГРАНИЦА
 \square РАБОТЫ
 — РАБОТЫ

$\frac{1}{2}$ РАБОТЫ
 — РАБОТЫ
 — РАБОТЫ

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

หมู่บ้านชนบทในภาคอีสานนับแต่อดีตได้พยายามพึ่งตนเองมาโดยตลอด ทั้งนี้โดยการทํานาให้มีข้าวไว้บริโภคตลอดปี หากมีข้าวเหลือเกินปริมาณที่บริโภคก็จะนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น ๆ ที่ตนไม่มีหรือผลิตไม่ได้ วัฒนธรรมในระบบแลกเปลี่ยนสินค้า (Barter System) จึงทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในสังคม-เศรษฐกิจ เกิดระบบนายสีกคุมกอง เกวียนเดินทางรอนแรมไปแลกเปลี่ยนสินค้า หรือคุมกอง เกวียนไปขายข้าว-ความหิวแค้นโกลถึงมะละแหม่ง ถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเพื่อนฝูงต่างแดนด้วยการผูกเสี่ยว เป็นมิตรคู่ทุกข์คู่ยากซึ่งกันและกัน เส้นทางค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่บ้านดงเกวียน และพ่อค้าที่หาบสินค้าเดินทางด้วยเท้าเปล่าไปตามหมู่บ้านจนถึงเมืองใหญ่ ๆ

ในช่วงประมาณ 1 ศตวรรษที่ผ่านมา ระบบแลกเปลี่ยนสินค้าได้เริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการชำระเงินตราหรือสินค้า (Money System) ในช่วงแรก ๆ ที่มีการชำระเงิน สินค้าที่ผลิตได้ในท้องถิ่นมีราคาไม่สูงนัก ระบบนายสีกคุมกอง เกวียนที่ซื้อขายสินค้ายังคงอยู่เป็นหลักขณะถึงศึก-ถึงแกมกันอยู่ แม้จะเป็นระยะที่เงินทองหายากก็ตาม ทั้งนี้เพราะความจำเป็นที่ต้องซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยซึ่งไม่มีมากนัก อย่างไรก็ตามระบบเงินตรา ก็ทำให้ทุกคนคร่ำพวยหายแสวงหารายได้เป็นเงินทอง เก็บสะสมไว้เท่าที่จะมีโอกาส และสติปัญญา

ดินแดนภาคอีสานเป็นดินแดนที่มีผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ชาติพันธุ์หลายกลุ่ม และมีกลุ่มชาติพันธุ์รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน ทั้งนี้โดยมีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน คือกอพยพมาจากดินแดนหัวเมืองทางฝั่งซ้ายในช่วงประมาณ 150-200 ปีที่ผ่านมา กลุ่มคนเหล่านี้มักเรียกกรวม ๆ ว่า ชาวอีสานหรือท้าวไห้อีสาน แต่แท้จริงแล้วกลุ่มคนเหล่านี้เรียกตนเองเป็นกลุ่มต่าง ๆ กัน เช่น ผู้ไทย หรือ กูไทย กลุ่มลาว กลุ่มเขมร กลุ่มมอญ กลุ่มกะเลิง เป็นต้น แต่ละกลุ่มมีสำเนียงพูดแตกต่างกัน มีคําศัพท์เหมือนกันบ้าง แตกต่างกัน

บ้าง รวมทั้งการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันในกลุ่มผู้ไทย และกลุ่มไทลาว เป็นกลุ่มขอบ
เสียงประกอภาที่พิศำหาย หรือเคลื่อนย้ายแรงงานในช่วงว่างเว้นจากการทำนา ดังนั้น
กลุ่มผู้ไทย และกลุ่มไทลาวจึงมี "นายสักข" มากกว่ากลุ่มอื่น กลุ่มไทยก็นิยมค้าขาย
กับบ้านตน เช่น ผลิตผ้าก๊ทกย้อมสีต่าง ๆ ไร่ขาย กลุ่มกะเลิง กลุ่มท่าไร่ านิยมมาค้า
ขายเช่นกลุ่มอื่น แต่หลบหาทองป่าหรือทำนาเสียงที่พิ

การประกอภาที่พิศำในกลุ่มต่าง ๆ เป็นเรื่องที่น่าสนใจพัฒนาการของภาที่พิศำนั้น
ๆ เพราะบางหมู่บ้านได้ประกอภาที่พิศำทดกันต่อมานับร้อยปี เช่นการผลิตแคน การ
สานเสื่อ สานกะติบ้ำว การปั้นหม้อ-โถ-ไห การปั้นเตา การทำข้าวเม่า ตีพร้าว ตีกะ
โหล่ง ฯลฯ และแม้ปัจจุบันหมู่บ้านเหล่านี้ก็ยังประกอภาที่พิศำนั้น ๆ อยู่ ท่ามกลางราคาสินค้า
ที่ตนผลิตได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเงินหลายครั้ง ผ่านระบบการค้าสู่ปรับ
ปรุงเทคโนโลยีการผลิต การตลาด หรือการรวมกลุ่มเพื่อปรับปรุงให้ราคาสินค้าหรือทุนการ
ผลิตลดต่ำลง ให้สามารถมีกำไรพอดำรงอยู่ได้

หมู่บ้านผู้ไทยหนองกะแปด ตำบลคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร เป็นหมู่บ้านที่มีการ
ทำไม้กวาดขายมานานเกือบร้อยปี จนปัจจุบันสามารถคิดเป็นภาที่พรองทำรายได้ให้ครอบครัว
พอสมควร แม้กระนั้นก็ตาม ในกระบวนการพัฒนาภาที่พิศำชาวผู้ไทยของหมู่บ้านนี้ก็อยู่ระหว่าง
การรับวัฒนธรรมการรวมกลุ่มกับวัฒนธรรมพึ่งตนเองซึ่ง เป็นนิสัยของชาวผู้ไทย การศึกษาการ
ประกอภาธุรกิจชุมชนในระบบกลุ่ม จึง เป็นเรื่องน่าศึกษาว่ามีผลเพียงใดต่อการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ
ครอบครัวและชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในแต่ละช่วงแต่ละยุค
2. เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการแก้ปัญหาครอบครัว และชุมชน โดยเฉพาะ
การจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อช่วยธุรกิจการประกอภาที่พิศำของหมู่บ้าน

3. เพื่อเผยแพร่งานวิจัยต่อสาธารณชน ให้เป็นแนวทางสำหรับหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพเดียวกัน (ผลิตไม้กวาด) เพื่อนำส่วนที่ตีไปทำขึ้นให้เกิดประโยชน์
4. เพื่อให้ชาวบ้านได้ตระหนักต่อปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และหาวิธีการพัฒนาในกลุ่มกองทุนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะทำให้ทราบสภาพการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (การผลิต-ทุน-กำไร) และสังคมของหมู่บ้านในช่วง 80 ปีที่ผ่านมา
2. จะเข้าใจภูมิปัญญาของชาวบ้านในการแก้ปัญหาครอบครัวและชุมชน
3. เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวคิด แนวปฏิบัติในการพัฒนาระบบกลุ่ม ตลอดจนการพัฒนาการจัดการ การตลาด ธุรกิจชุมชนของหมู่บ้าน โดยการจัดประชุมสัมมนาในโอกาสต่อไป

ระเบียบการวิจัย

ก. การเลือกชุมชน

1. การเลือกชุมชนได้คัดเลือกชุมชนขนาดเล็ก ขนาด 80-120 หลังคาเรือนเพื่อสะดวกในการสัมภาษณ์เจาะลึก
2. เป็นชุมชนที่มีประสบการณ์ประกอบอาชีพหลักๆ เดียวกัน และผ่านกระบวนการรวมกลุ่มธุรกิจ มีเงินกองทุนสนับสนุน
3. เป็นชุมชนที่มีความเด่นชัด ได้รับการยอมรับจากสังคมว่า สามารถนำอาชีพนั้น ๆ แก้ปัญหาครอบครัวและชุมชนได้
4. เป็นชุมชนที่มีความคิดริเริ่ม ประยุกต์ดัดแปลงการผลิตให้มีรูปแบบต่าง ๆ ได้กันอย่างเหมาะสม
5. เป็นชุมชนที่ถือครองที่ดิน โดยเฉลี่ยไม่สูงนักอยู่ในช่วง 20-30 ไร่ มีการทำนาและขณะเดียวกันก็ประกอบอาชีพเสริมของหมู่บ้านไปด้วย

ข. วิธีการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยหาวิธีการเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อนำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ และเขียนรายงานเชิงพรรณนาวิเคราะห์ โดยเข้าไปศึกษาเพื่อสังเกตโดยอาสาสมัครผู้ช่วยนักวิจัย และตัวนักวิจัย เป็นระยะเวลาช่วง 3 เดือน ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำมาเขียนรายงานการวิจัย

ช่วงเวลาที่ทำการศึกษาวิจัย

การศึกษานี้มีกำหนดระยะเวลา 1 ปี นับแต่เดือนเมษายน 2535-เมษายน 2536 โดยอาศัยผู้ช่วยนักวิจัยปฏิบัติการในช่วงต้น และนักวิจัยปฏิบัติการในช่วงปลาย ดังตารางแผนการดำเนินงานต่อไปนี้

แผนการดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอน/กิจกรรม	เม.ย.-มิ.ย.	กค.-กย.	ตค.-ธค.	มค.-มี.ค.
1. คัดเลือกหมู่บ้าน	-----			
2. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานทั่วไป		-----		
3. สอนถาม-สัมภาษณ์			-----	
4. รวบรวมข้อมูล-วิเคราะห์ข้อมูล				-----
5. เขียนรายงาน				-----

บทที่ 1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

บ้านหนองกะปาด เป็นหมู่บ้านขนาดกลางมีประชากรในทะเบียนบ้าน 106 หลังคาเรือน แต่ที่ตกรสำรวจมีอีก 4 หลังคาเรือน เป็นชาย 272 คน หญิง 276 คน ผู้คนส่วนใหญ่เป็นชาวผู้ไทย ทาการเกษตรคือทำนา ทำไร่เป็นหลัก และมีอาชีพเสริมที่สำคัญในการทำรายได้อีกคือรถบรรทุก คือเวลาชีพักมีก็กวาดขายมานานเกือบศตวรรษแล้ว และยังคงถือเป็นการขายได้ให้แก่ครอบครัวในช่วงหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นไปแล้ว ในปัจจุบันผู้ที่ถือไม้กวาดขนานาญสามารถถือไม้กวาดขายหารายได้วันละ 100-200 บาท อย่างไม่ยากเย็น จึงทำให้ชาวบ้านหนองกะปาดถือไม้กวาดขายกันแทบทุกหมู่บ้าน โดยขายให้แก่สหกรณ์หมู่บ้านที่ตนเป็นสมาชิก หรือขายแก่พ่อค้าที่มารับซื้อถึงบ้าน ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในหมู่นักขายไม้กวาด

นายบัว แสนวิสม อดีตผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันมีอายุเกือบ 80 ปี ได้กล่าวถึงความ เป็นมาของหมู่บ้านที่ถ่ายทอดจากปากคำของผู้เฒ่ารุ่นก่อน ๆ ว่า ถิ่นเดิมของพวกตนอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน ได้อพยพข้ามโขงมาสู่ฝั่งขวาในราวรัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรี ทั้งนี้เนื่องจากได้มีผู้คนซึ่งเดินทางมาเยี่ยมญาติทางฝั่งขวา และกลับไปเล่าถึงความอุดมสมบูรณ์ให้ฟัง จึงเกิดความสนใจชักชวนกันอพยพข้ามโขง มาเป็นกลุ่ม ๆ ส่วนใหญ่มาจากเมืองแขก เมืองวัง โดยมีเจ้าตัดติยะ เป็นหัวหน้านำผู้คนไปพร้อม ขาวผู้ไทยคนแรมมานานนับเดือนข้ามเทือกเขาภูพานมาจนถึงบริเวณที่ราบกว้างใหญ่แห่งหนึ่ง มีสายน้ำที่ไหลผ่านตลอดปี จึงพากันสำรวจตรวจสอบสายน้ำจนพบหนองน้ำขนาดใหญ่กลางป่า มีสัตว์บก สัตว์น้ำอาศัยหนองน้ำเป็นที่อยู่อาศัย ทามาหากิน

เจ้าตัดติยะ เห็นเป็นชัยภูมิที่เหมาะสม คือมีทั้งที่ราบเหมาะแก่การทำนา มีหนองน้ำที่ตลอดปี และมีสัตว์บก สัตว์น้ำที่เป็นอาหารได้ จึงสั่งให้จัดตั้งเป็นที่พัก หลบสร้างที่อยู่อาศัยขึ้น ในช่วงฤดูฝนน้ำจะเต็มหนองน้ำ มีสัตว์พวกนก เทียมพากันวางไข่ ส่งเสียงร้อง

ระงมาไปตั้งป่า นอกจากนี้ยังมีเห็ดตะกวดเกาะกันเป็นกลุ่ม ๆ ชาวบ้านจึงให้ชื่อหนองน้ำแห่งนี้
นี้ว่า "หนองกะปาด" ซึ่งในปัจจุบันหนองน้ำแห่งนี้ตั้งอยู่ทางทิศเหนือบริเวณที่เป็นวัดป่าดงแก้ว-
นุสรณ์นั่นเอง¹

หลังจากตั้งหมู่บ้านแล้ว บ้านหนองกะปาดได้มีผู้ปกครองหมู่บ้านสืบต่อกัน
มาตามลำดับดังนี้

1. เจ้าหัตถิยะ (ดวง แสนโสม)	ผู้ก่อตั้งชุมชนคนแรก
2. เจ้ากุลบุตร (เก๊าะ แสนโสม)	ผู้นำคนถัดมา
3. นายแก้ว แสนโสม (สด ดิเส)	พ.ศ. 2463-2465
4. นายก่อนตา กุไญญ์	พ.ศ. 2465-2480
5. นายภอ สุวรรณพันธ์	พ.ศ. 2480-2486
6. นายบัว แสนโสม	พ.ศ. 2486-2519
7. นายคาปน สุวรรณพันธ์	พ.ศ. 2519-2535
8. นายบุญราชม สุวรรณพันธ์	พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน

1. นายบัว แสนโสม อายุ 79 ปี

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

1. ความหนาแน่นของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ	จรดทุ่งนาหนองหลวง
ทิศใต้	จรดลำพ้านคันแท กิ่งอำเภอหนองสูง
ทิศตะวันออก	จรดพื้นที่นาโคกผู้ก่ออด
ทิศตะวันตก	จรดลำพ้ายสายนา

2. จำนวนครัวเรือนและประชากร

ครัวเรือนบ้านหนองกะแปดมี 110 หลังคาเรือน แต่ที่กลุ่มนทะเลเปียนบ้านมีเพียง 106 หลังคาเรือน จำนวนประชากรในพ.ศ. 2536

ชาย 272 คน

หญิง 276 คน

3. การแบ่งคุ้ม

เพื่อกระจายความรับผิดชอบ และร่วมกันดูแลทุกข์สุข วางแผนพัฒนาาร่วมกันตามนโยบายกระทรวงมหาดไทย บ้านหนองกะแปดแบ่งออกเป็นคุ้ม ๆ ดังนี้

1. คุ้มดอนสวรรค์	21 หลังคาเรือน
มีนายบุญรวม สุวรรณพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเป็นหัวหน้าคุ้ม	
2. คุ้มสระพังทอง	15 หลังคาเรือน
มีนายเด็ดย แสนวิสม เป็นหัวหน้าคุ้ม	
3. คุ้มสันติสุข	13 หลังคาเรือน
มีนายตอง สิ้นหัง เป็นหัวหน้าคุ้ม	
4. คุ้มพรประทาน	17 หลังคาเรือน
มีนายจาม ฤไญญ์ เป็นหัวหน้าคุ้ม	

5. คຸ້ມແນຣມິຕຣ 15 ຫຼັງຄາເຈີຄນ
ມີນາຍສີສຸທຣ ວິງຄະສາດ ເປັນຫົວໜ້າຄຸ້ມ
6. ຄຸ້ມບຸນພາສາວຣຸດ 13 ຫຼັງຄາເຈີຄນ
ມີນາຍວິລາສ ແສນາສມ ເປັນຫົວໜ້າຄຸ້ມ
7. ຄຸ້ມພັດທະນາສາມັດຕີ 16 ຫຼັງຄາເຈີຄນ
ມີນາຍສດ ແສນາສມ ເປັນຫົວໜ້າຄຸ້ມ

4. ກາສິພແລະຮູນະທາງ ເສຣທຣຸກິຈ

ຫວານທອງຄະປາດເປັນຫວາຜູ້ໂທຍເກີຄນທັງໝູ່ເງິນ ມີກາສິພສ່ວນໃຫຍ່ ຄື ກາທານາ ແລະກາທານີກວາດຈາໜ້າຍເກີຄນທັງໝູ່ເງິນ ຫຍວັນບາງຮາຍທີ່ມີຮາຍໄດ້ຈາກກາທານາອື່ນ ຫຼືຄຣຄບເຄຣຣາທາດຜູ້ຮ່ວມຄິດ ຮ່ວມທາ ນອກຈາກນີ້ຍັງມີກາປະຄອນກາສິພາກເຄທຣກິນ ໆ ເຊັ່ນ ປລູກມັນສາຍ ຫຼັງຕາມພື້ນທີ່ໂຄກາມີສາມາດທານາໄດ້ ແຕ່ເນື່ອງຈາກພື້ນທີ່ມີຈາກັດ ສ່ວນໃຫຍ່ຈຶ່ງທານາ ແລະາສິພື້ນທີ່ສ່ວນໜຶ່ງປລູກດັນແທມເພື່ອນາດລອກແທມທານີກວາດ ພື້ນທີ່ເງິນທອງຄະປາດມີ 1,466 ຮາ ຮູນະທາງ ເສຣທຣຸກິຈທອງຄະປາດເຫຼົ່ານີ້ ເມື່ອຮວມຮາຍໄດ້ຕໍ່ລອດປີກວາຈາແນກໄດ້ເປັນ 4 ຣະດັບ ດັ່ງນີ້

1. ກຸ່ມຮາຍໄດ້ເລື້ອຍເກີນ	50,000 ບາທ ຕໍ່ປີ	8 ຄຣັວເຈີຄນ
2. ກຸ່ມຮາຍໄດ້	30,000-50,000 ບາທ ຕໍ່ປີ	15 ຄຣັວເຈີຄນ
3. ກຸ່ມຮາຍໄດ້	10,000-30,000 ບາທ ຕໍ່ປີ	75 ຄຣັວເຈີຄນ
4. ກຸ່ມຮາຍໄດ້ຕໍ່າກວ່າ	10,000 ບາທ ຕໍ່ປີ	12 ຄຣັວເຈີຄນ

5. ກາຣສິກສາແລະສາສນາ

ເງິນທອງຄະປາດມີຮົງເຮັຍຣະດັບປະຄມສິກສາ 1 ຮົງ ສຄນຣະດັບປະຄມປີຕີ 1 ກິງປະຄມປີຕີ 6 ມີນັກເຮັຍນ 78 ຄນ ມີຄຣູຜູ້ທຸງ 2 ຄນ ຄຣູຜູ້ທາຍ 5 ຄນ ຈານວນຜູ້ທີ່ຈຍ ກາຣສິກສາຣະດັບຕ່າງ ໆ ມີດັ່ງນີ້

จากระดับประถมศึกษา	98 คน
จากระดับมัธยมศึกษา	50 คน
จากอาวต.	8 คน
จากอาวท.	3 คน
จาปริญาตรี	15 คน

หมู่บ้านแห่งนี้มีวัดอยู่ 2 แห่ง สำนักที่ 1 แห่ง

วัดโพธิ์ไทร มีพระสงฆ์ 1 รูป

วัดป่าคัมภีร์จุนสรณ์ มีพระสงฆ์ 2 รูป สามเณร 1 รูป

สำนักที่วิริยะบารมี มีแม่ชี 2 รูป

1.3 การพัฒนาหมู่บ้าน¹

หมู่บ้านหนองกะเปาด เป็นกลุ่มชาวผู้ไทยที่สนใจการทำมาหากินเอาจริง เอาจัง จึงมีหน่วยราชการให้ความสนใจให้การสนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งที่เป็นงานของหน่วยราชการต่าง ๆ เช่น กองกระทรวงสาธารณสุข กองทุนหมู่บ้าน ซึ่งดำเนินงานโดยคณะกรรมการหมู่บ้านภายใต้การสนับสนุนของกระทรวง ทบวง กรม ที่รับผิดชอบ

งานกองทุนหมู่บ้านเป็นงานที่วัดความสนใจได้จากความสามัคคีของกรรมการหมู่บ้าน นับแต่ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ กองทุนหมู่บ้านที่มีผู้นำหมู่บ้าน เช่น กองทุนยา(รักษาโรค) ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2526 มีคณะกรรมการ 20 หมู่บ้าน มีหุ้น 91หุ้น สมาชิกกองทุน 68 หลังคาเรือนได้เงินทุน 1,820 บาท เมื่อสิ้นปี 2535 มีเงินกำไร 910 บาท กองทุนสุขภาพเฝ้าเริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2528 ได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการสาคัดสุขภาพเฝ้า ขณะนี้มีเงินกองทุนจำนวน 3,000 บาท กองทุนโภชนาการเริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2527 ขณะนี้มีเงินในกอง

1. นายคาบอง สุวรรณพันธ์ อายุ 60 ปี

ทุนจำนวน 300 บาท กองทุนบัตรสุขภาพเริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2529 มีจำนวนผู้ถือหุ้น 87 หลังคาเรือน เป็นเงิน 26,100 บาท กองทุนที่สำคัญอีกชนิดหนึ่ง คือ กองทุนไม้กวาด ซึ่งเริ่มในพ.ศ. 2530 โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชน กองทุนไม้กวาด มีส่วนช่วยเหลือให้กิจการการทำไม้กวาดของชาวบ้านที่ฐานะปานกลาง หากจนด่าเป็นต้นมา ทั้งในรายละเอียดก็จะได้อีกกล่าวต่อไป

บทที่ 2

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนและธุรกิจชุมชน

ชุมชนบ้านหนองกะบาศเป็นชุมชนที่มีชาวผู้ไทยเป็นกลุ่มใหญ่เกือบทั้งหมดบ้าน และยึดอาชีพการทำไม้กวาดขายมานานประมาณ 80 ปีมาแล้วนับแต่ไม้กวาดราคาอันละ 5 สตางค์ จนถึงปัจจุบันไม้กวาดราคาอันละ 20-25 บาท รายได้จากการทำไม้กวาดขาย เป็นรายได้สำคัญทำให้ชาวบ้านมีเงินใช้ตลอดปี เพราะมีกำไรเฉลี่ยกันละ 10 บาท ในราคาขายกันละ 20 บาท และยังไม่มีปัญหาการตลาด มีผู้รับซื้อถึงบ้านเนื่องจากมีคุณภาพดี ทนทาน สวยงาม เหมาะแก่การำใช้งานใ้ดกวาดบ้านเรือน

กระบวนการผลิตไม้กวาดของชาวบ้านแห่งนี้ ได้ผ่านการพัฒนามาตามลำดับทั้งในส่วนการพัฒนารูปแบบ และคุณภาพ และส่วนองค์กรหรือกลุ่มผู้ผลิต เพื่อให้การประกอบธุรกิจในครัวเรือนสามารถดำรงอยู่ได้ หรือมีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อความเข้าใจประเด็นการเปลี่ยนแปลงธุรกิจการผลิตไม้กวาดซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและการตลาด จึงทบทวนช่วงการศึกษาก่อนเป็น 3 ช่วงดังนี้

- ช่วงที่ 1 การผลิตแบบดั้งเดิม
- ช่วงที่ 2 การรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ
- ช่วงที่ 3 การรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ

ทั้งนี้โดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงวิเคราะห์ลุ่มลึก (In depth-Interview) ดังต่อไปนี้

2.1 การผลิตแบบดั้งเดิม

การผลิตไม้กวาดเชื่อกันว่ามีมาประมาณ 80 ปีมาแล้ว ตั้งแต่สมัยที่หมู่บ้านแห่งนี้ยังเต็มไปด้วยป่าไม้หนาแน่น และมีบ้านเรือนเพียง 20-30 หลังคาเรือน นายแก้ว แสนโสม ชาวชราวัย 79 ปี กล่าวถึงความทรงจำสมัยนั้นว่าบุคคลที่เริ่มทำไม้กวาดคือนายทุน แสนโสม และนายพรหมมี ศรีมหา ได้ขึ้นภูผากูดไปหาอาหาร ส่วสัตว์ เห็นดอกขมเป็นพุ่มจึงนำมามัด

รวมกันกับเครื่องเคียววัลท์แห่งโค้งเข้าหา ๑ ชั่วโมงเป็นด้ามและเรียกไม้กวาดชนิดนี้ว่า "ไม้กวาดข้าง" นี้ว่าเป็นไม้กวาดรุ่นแรกที่ชาวบ้านผลิตขึ้นที่ หลังจากนั้นก็ทำขึ้นเพื่อขายภายในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้านตามเมืองต่างไกล นายพรหมมี นายทุนและนายแก้วหาไม้กวาดข้างชนิดนี้ไปขายถึงเมืองยศ (ยโสธร) โดยขายกันละ 5 สตางค์

นายแก้ว แสนโสม เมื่ออายุประมาณ 20 ปี ก็เริ่มทำไม้กวาดข้างพร้อมด้วยพรรคพวก 2-3 คน หาไปขายตามเมืองต่าง ๆ กันละ 10 สตางค์ โดยพักที่ด่านข้างละ 15 คืน พวกกันรอนแรมเดินทางด้วยเท้าเปล่า ใช้เวลาเดินทาง 4 วัน ผ่านบ้านหนองสูงได้ไปบ้านภู บ้านแก้ว เมืองเลิง (เลิงนกทา) และเมืองยศ (ยโสธร) เมื่อหาไม้กวาดหมดก็พากันเดินทางกลับบ้าน โดยที่พวกกลับจะใช้เวลาเดินทางเพียง 2 วัน

อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลาต่อมา ชาวบ้านได้นำข้างมาเลียง และปลอกข้างให้ข้างขึ้นภูผากูด ข้างได้กินต้นแหมมาหาไม้กวาดยาก นายพรหมมีจึงได้มีการนำเอาหน่อแหมมาปลูกในที่สวนของตนเอง ราคาไม้กวาดชนิดนี้ราคาถูกในช่วงเมื่อ 45-50 ปีที่ผ่านมาก็คงมีราคาจาก 10 สตางค์ ขึ้นไปเป็นกันละ 50 สตางค์ จนได้มีการเปลี่ยนรูปแบบหาไม้กวาดทำห้ด้ามไม้สร้างใหม่เมื่อประมาณ พ.ศ. 2495-2496 จึงได้มีราคากันละ 2 บาท และเป็น 2.50 บาท เมื่อประมาณ พ.ศ. 2500¹

1 นายแก้ว แสนโสม อายุ 79 ปี

การพัฒนาในช่วงแรก คือการพัฒนารูปแบบไม้กวาดจากไม้กวาดข้างมาเป็นไม้กวาด "ด้ามไม้" ซึ่งพัฒนาในช่วง 40-50 ปีมานี้ ซึ่งนายบัว แสนโสมกล่าวว่า ไม้กวาดรุ่นเก่าใช้ไม้ท่อน ดอกแถมหลุดจากไม้กวาดง่ามจากรึ้นตึงมีหลายด้ามแข็ง เพื่อกำจัดดอกแถมจึ้นไม้ที่มีน้ำหนักเกินคือไม้สีง่าไม้ ซึ่งเป็นไม้ฝัดขนาดเล็กเหมาะสม มีค ตามที่ก็มีส่วนที่เป็นแขนงเล็กตัดให้ยาวพอสมควร เหลือแขนงไว้เป็นท่อนเกี่ยวกันเล็ก ๆ สำหรับแขวนได้ ชาวบ้านจึงคิดประดิษฐ์โดยนำดอกแถมที่หาได้ตามป่า หรือที่ปลูกว่าตามไร่ ที่ดกน และหาชนิดเล็ก ๆ นำมาจึ้นให้เป็นต้นนาง ๆ เพื่อกำจัดส่านให้เป็นตาข่ายมัดดอกแถมให้ต้นติดกับเวลาไม้สีง่าไม้ ก็จะเป็นไม้กวาดรูปแบบใหม่

ขั้นตอนการทำไม้กวาด

อุปกรณ์ ประกอบด้วย

1. เลื่อย
2. สว่าน
3. มีด
4. เข็ม
5. กระจงหรือฝากระจงสำหรับทำที่เหลาหวาย

วัสดุ

1. ดอกแถมตากจนแห้งให้เกสรร่วง หรือใช้แถมดิบก็ได้ (แต่ไม่นิยมน)
2. ไม้ฝัดชนิดลำเล็ก ๆ ที่เรียกว่า "ไม้สีง่าไม้"
3. ลืม (เศษไม้ฝัดชิ้นเล็ก ๆ)

ขั้นตอนการผลิต

1. นำไม้สีง่าไม้มาตัดให้ยาวประมาณ 1.20 เมตร
2. นำดอกแถมมาตากให้แห้ง เพียวหรือทุบเบา ๆ เอาเกสรออก แยกขนาดดอกยาว-สั้น
3. นำหวายและจึ้นเป็นดอกเส้นเล็ก ๆ โดยหุ้มมีดและฝากระจงที่คม ๆ ชูดาให้เรียบ
4. เจาะรูไม้ฝัดด้วยสว่าน

ขั้นตอนการผลิต

1. นำทวายนเส้นสกตที่รูจัดไม้ตั้ง (ไม้เฝที่เ็นด้าม)
2. นำดอกแถมก้านสั้นมาวางที่ตั้ง จัดด้วยเส้นทวายนที่แน่นถึกรอกนเรียกว่า "ใส่ตั้ง" ำที่
เพิ่มสกตทวายนำทางทขณะจัดดอกแถมเรียกว่า "ใส่ตั้ง"
3. นำดอกแถมก้านสั้นใส่ข้าง เรียกว่า "ใส่หา" หรือ "ใส่ปีก"
4. ใส่ดอกแถมถึก 3 เท่าที่ปีกเพื่ลดลุมแถมที่ใส่ตั้ง และ เดิมดอกแถมที่ตั้งำที่เ็นรูปทรง
ไม้กวาด
5. ใส่ไม้สลักที่ปีก 2 ข้าง ๆ ละ 7-8 ปีกตามความเหมาะสมเพื่เ็นตัวยึดดอกแถม
6. นำดอกแถมก้านยาวมาเสริมที่ปีกำให้มีขนาดเสมอกแถมก้านดอกสั้น
7. ถักทวายนปรอกน ๆ ปีก ประมาณ 10-20 รอกน โดยำที่เพิ่มรัอกทวายนำทางมัดดอก
แถมำที่แน่นไม่หลุดง่าย ำที่ส่วนเจาะรูไม้เพื่เ็นเก็บปลายทวายนำที่เรียมรัอกน เ็นถึน
เสร็จที่นตอนการทำไม้กวาด

การทำไม้กวาดที่ชาวบ้านเรียกว่า "การถักไม้กวาด" ชาวบ้านมักจะเตรียมทำ
ส่วนประกอบต่าง ๆ ไว้เช่น การเตรียมไม้เฝที่ด้าม การเหลาเส้นทวายน การตากดอกแถม
การตัดก้านดอกแถมำที่พอเหมาะ กิจกรรมเหล่านี้ใช้เวลา 2 วันข้าง 3 วันข้าง ส่วนการถัก
ไม้กวาดเร็ว-ช้าขึ้นอยู่กับความชำนาญ ความประณีต ถ้าต้องการไม้กวาดที่มีคุณภาพโดยเฉลี่ย
กลางวันจะถักได้ 6 ถึน กลางคืน 2 ถึน ถ้าขายส่งวันละ 20 บาท วันหนึ่งจะมีรายได้ 160
บาท¹

1. นายพร แสนโสม กาหุ 51 ปี

ราคาไม้กวาด

แม้ว่าไม้กวาดรูปแบบใหม่จะเริ่มให้มาเมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้วมา แต่การจำหน่ายก็ยังไม่กว้างขวาง เช่นทุกวันนี้ด้วยปัจจัยการเพิ่มประชากรในภาคอีสานและการสร้างถนนเรือนกึ่งไม้หลายครัวเรือนในพื้นที่ชนบท

ปัจจัยหลักประการหนึ่งคือ เส้นทางคมนาคมก็ยังลำบากในการนำผลผลิตไปจำหน่ายหรือมีผู้มารับซื้อ จึงทำให้การผลิตไม้กวาดเป็นสินค้าที่จำหน่ายเฉพาะในหมู่บ้าน หรือตามเมืองใกล้เคียง นายพร แสนวิสมผู้ผลิตไม้กวาดอายุ 51 ปีกล่าวว่า

เมื่อตอนอายุ 13-14 ปี ไม้กวาดราคากันละ 2.50 บาท (พ.ศ. 2498-2499)

เมื่อตอนอายุ 32 ปี ไม้กวาดราคากันละ 7 บาท (พ.ศ. 2517)

นายพร แสนวิสม ผู้ผลิตไม้กวาดคนหนึ่ง และปัจจุบันเป็นประธานกรรมการกองทุนไม้กวาด กล่าวถึงราคาไม้กวาดที่ตนจำได้ว่า¹

เมื่อ 25 ปีที่แล้ว ไม้กวาดราคากันละ 3 บาท (พ.ศ. 2511)

เมื่อ 22 ปีที่แล้ว "-----" 5 บาท (พ.ศ. 2514)

เมื่อ 20 ปีที่แล้ว "-----" 7 บาท (พ.ศ. 2516)

จากข้อมูลของบุคคลทั้งสอง จะเห็นว่า ราคาไม้กวาดในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ราคาสูงขึ้นเพียงเล็กน้อย จากเดิมราคากันละ 2.50 บาท เพิ่มขึ้นเป็น 5 บาทใช้เวลาจนถึง 17 ปี และราคาสูงขึ้นอีก 2 บาทในเวลา 2 ปีต่อมา และแม้ว่าราคาไม้กวาดจะไม่สูงแต่ชาวบ้านก็ยังพอใจเพราะงานถักไม้กวาดเป็นงานเบา ไม่ต้องเสี่ยงต่อการลงทุน วัสดุในการนำมาประกอบก็ไม่มีมากนัก เป็นวัสดุในท้องถิ่น เช่นไม้ไผ่ขนาดเล็ก (ไม้สร้างฝั่) ทากจะมีปัญหาบ้าง คือดอกแถมซึ่งไม่พอใจ ต้องการซื้อจากแหล่งอื่น ๆ ในต่างจังหวัด

1. นายพร แสนวิสม อายุ 43 ปี

2.2 การรวมกลุ่มข่ายใหม่เป็นทางการ

ช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านเริ่มขึ้นราว พ.ศ. 2514-2515 เป็นช่วงที่หมู่บ้านเริ่มหนาแน่นขึ้น ส่วนมากอพยพมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ ปัญหาการเกิดผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่ในภาคอีสาน โดยเฉพาะในเขตรอยต่อระหว่างจังหวัด เขตบ้านหนองกะแปด บ้านคาชะลี (เก่า) ถือว่าเป็นเขตเทือกเขาภูพานซึ่งเชื่อมต่อกันระหว่างจังหวัดสกลนคร นครพนม (ขณะนั้นยังขึ้นกับการปกครองของจังหวัดนครพนม) และจังหวัดกาฬสินธุ์ นายแพทย์การปราบปรามคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีฐานกำลังอยู่ในป่าผลัดต้นให้ชาวบ้านที่ทามาหากินในป่าต้องเข้ามาอยู่เป็นหลักแหล่งในหมู่บ้าน ให้ทางการควบคุมตรวจสอบได้ง่ายขึ้น ดังนั้นในช่วงนี้จึงมีผู้เข้ามาตั้งบ้านเรือนหนาแน่นขึ้นทุกแห่ง

ในส่วนที่เป็นเขตหมู่บ้านหนองกะแปดในช่วงนี้ได้แก่

1. นายสง่า สมจิตร์
2. นายเรีธา บานโคตรคุณ
3. นายเห็งแก้ว จันทุม
4. นายทอง กาจวิสัย
5. นายหงษ์ แสนสุข
6. นายสว่าง ใจคง
7. นายสี ศิริเกษ
8. นายดุสิต วัจนะสาด
9. นายต๋อง ยืนยั้ง
10. เพิ่มพูน สุวรรณไตรย์

เมื่อบ้านเรือนเพิ่มขึ้น ความจำเป็นต้องใช้น้ำมันก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ราคามันจึงเพิ่มสูงขึ้นเป็นกิโลละ 10 บาท ในช่วงนั้นมีการนำมันไปขายหึ่งแห่งก็มี การดี จนถึงพ.ศ. 2519 มันมีราคาถึงกิโลละ 15 บาท ผู้คนพากันถักมันเพิ่มมากขึ้น ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดการขยายตัวในกลุ่มผู้ผลิตมัน คือ ราคามันสาเหหลังเริ่มราคาตกมากในช่วงพ.ศ. 2519 การลงทุนปลูกมันสาเหหลัง แม้ว่าบางปีจะ หารายได้ดี แต่ชาวบ้านก็ต้องลงทุนเช่น ค่าดาหญ้า ค่าขุดมัน ค่าขนมัน หรือแม้แต่การเริ่ม ต้นปลูกก็ต้องซื้อพันธุ์มาจากที่อื่น การเสี่ยงต่อการขาดทุนทำให้แตกต่างจากการลงทุนทำมัน กวาดซึ่งไม่มีปัญหาการขาดทุน เพียงแต่กำไรมาก-น้อยเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นกับความสามารถใน การผลิต และคุณภาพของสินค้า

การตั้งกลุ่มมันกวาดค่างใหม่เป็นทางการ

การผลิตมันกวาดแม้ว่าจะเกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ชาวบ้านก็ต่างคนต่างผลิตและ หารายได้ด้วยตนเองทั้งสิ้น การผลิตมันกวาดได้ขยายตัวไปตามครัวเรือนต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งนี้ เพราะเป็นอาชีพเสริมหารายได้พอสมควรให้แก่ผู้ผลิต และเป็นงานไม่หนัก เช่น งานปลูกมัน เลี้ยงหมู แม้จะต้องใช้ทุนทรัพย์อยู่บ้าง แต่ก็ลงทุนครั้งละไม่มากนัก โดยเฉพาะค่างหึ่ง คือ การที่กดลกแหม

แหมเป็นพืชป่า เป็นกอคล้ายต้นข้าว ต้นหึ่ง ต้นสูงประมาณ 1.30 เมตร กอกลกใน ช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม แหมกอกลกเป็นทรงพุ่มมีก้านดอกขาว การขยายพันธุ์ แหมนิยมหุดหน่อมาปลูก โดยปลูกให้ห่างกันราว 4-5 เมตร เพื่อกว่าให้แหมเจริญเติบโตขยาย พันธุ์เป็นกอใหญ่ แหมมีอายุประมาณ 10 ปี แต่จะให้ผลดีในช่วงปีที่ 5-6 ปี เนื่องจากแหม เป็นพืชป่า การปลูกแหมจึงไม่มีปัญหาในเรื่องการปลูกมากนัก ไม่ต้องใส่ปุ๋ย ไม่ต้องใส่ยาฆ่า แมลง เมื่อแหมแก่ชาวบ้านนิยมตัดเอาใบมาหมัก และเคี้ยวกินใบก็เป็นปุ๋ยให้วัวต้นด้วย

ค่างไรก็ตามต้นแหม ใบแหม สัตว์เลี้ยงเช่นวัว-ควายชอบบริโภค ขณะเคี้ยว ก็นำในฤดูแล้งใบแหมที่ร่วงหล่นเป็นเชื้อเพลิงค่างดี ดังนั้นผู้ปลูกแหมจึงต้องระวังศัตรูสำคัญคือ

วัว-ควาย และไฟป่า

การปลูกหมั้เกิดขึ้นด้วยเหตุผลหลายประการนับแต่ผู้ทำไม้กวาดมีมากขึ้น ต่างต้องการดอกหมั้ในป่าทั้งสิ้น หมั้จึงไม่พอต่อความต้องการของชาวบ้าน หิ่งกว่านั้นหมั้ป่าอาจถูกทำลายด้วยไฟป่า วัว-ควาย ซึ่งชาวบ้านมักเลี้ยงปล่อยให้สัตว์เล็มหญ้ากินเอง นายแก้ว แสนโสม กล่าวว่าผู้ที่มีที่ดินมักปลูกหมั้ของตนไว้ไว้ที่ ตนเองปลูกหมั้ไว้ 2 ไร่ ๑ ที่ ปลูกทำไม้กวาดได้ 500 อันเป็นอย่างน้อย แต่ก็ไม่พอในการผลิตไม้กวาดจึงต้องหาซื้อหมั้จากที่อื่น

การตั้งกลุ่มไม้กวาดคหังไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นจากผลกระทบของงานของกระทรวงสาธารณสุขในช่วงปีพ.ศ. 2526 ที่จารย์ให้มีผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (พสส.) และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในหมู่บ้าน และกองทุนหาขึ้น โครงการนี้ทางบ้านหนองกะแปดได้จัดส่งผู้เข้าอบรม 7 คน คือ

1. นายปาน หาญจริง
2. นายบุญธรรม แสนโสม
3. นายเวียง แสนโสม
4. นายเด็กข แสนโสม
5. นายหงษ์ สุวรรณพันธ์
6. น.ส. กานต์ แสนโสม
7. น.ส. วาสนา สุวรรณพันธ์

หลังจากบุคคลทั้ง 7 คนได้มาอบรมแล้วเห็นว่า กองทุนหาจะช่วยให้ชาวบ้านซื้อหา และเวชภัณฑ์รักษาโรคระบาดได้ จึงเสนอต่อหน่วยราชการที่รับผิดชอบขอตั้งกองทุนหาขึ้นเมื่อวันที่ 16 พ.ค. 2526 โดยมีสมาชิกรวม 70 ครอบครัว ขณะนั้นทางสาธารณสุขได้ให้งบประมาณเพื่อจัดซื้อหาเป็นเงิน 750 บาท ในปีแรกกองทุนหาได้ผลกำไร 500 บาท ในปีถัดมาขึ้นและเปิดรับสมาชิกขึ้นเพิ่ม ๑ ที่สมาชิกใหม่ก็ขึ้นเท่ากับสมาชิกเก่า พร้อมกับมี

โครงการที่จะทำร้านสหกรณ์ของเจ้าหน้าที่ขายสินค้าทั่วไป 80 รายการ เพราะเห็นว่ากองทุนเหล่านี้ จะขยายขอบเขตออกไปเป็นขายสินค้าอุปโภค-บริโภค ที่จำเป็นของหมู่บ้านด้วย ทั้งนี้ผู้ที่ริเริ่ม ก็คือ ผู้ใหญ่คาปน สุวรรณพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านสมัยนั้น

การเคลื่อนไหวของกองทุนฯ ทำให้ผู้ทำไม้กวาดเคลื่อนไหวต้องการจัดตั้งกลุ่ม ของตนเองบ้าง จึงเรียกพวกตนว่า "กลุ่มไม้กวาด" ในพ.ศ. 2526 แต่กลุ่มไม้กวาดครั้งนั้น ยังมีโครงสร้างอย่างหลวม ๆ ไม่มีการตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ไม่มีกิจกรรมของกลุ่ม มากนัก คือกิจกรรมที่จัดขึ้น เช่น

1. เมื่อกมีลูกค้ามาซื้อไม้กวาดจำนวนมาก ผู้ผลิตไม้กวาดจะบอกกล่าวกันไปให้เตรียม ไม้กวาดมาให้เขาเลือกซื้อ ทั้งนี้เพราะผู้ที่ลั่นนารถยนต์มาจากจังหวัดไกล ๆ ต้องการจำนวน ไม้กวาดปริมาณมาก จึงจะคุ้มค่ากับการว่าจ้างรถยนต์มาซื้อไปจำหน่าย

2. กลุ่มไม้กวาดจะออกไปซื้อดอกแหม่มร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจากแหม่มปลูกที่ดงลาดเปี แหล่งที่ ไปซื้อคือแถบเทือกเขาภูพาน ซึ่งมีป่าแหม่ม เช่น กิ่งลาวเกดต่างอย ลาวเกดภูตนาถ จังหวัดสกล นคร ไปซื้อจากฝั่งลาวด้วยตนเอง หรือหมู่บ้านดัดริมฝั่งโขงซึ่งติดต่อซื้อดอกแหม่มจากลาว

อย่างไรก็ดีกลุ่มที่ไปซื้อดอกแหม่มก็หาได้รวมเงินกันไปซื้อ ยังต่างคนต่างซื้อ การ ไปเป็นกลุ่ม 3 คน 4 คน เป็นเพียงเพื่อนร่วมทางเท่านั้น

จะเห็นว่ากิจกรรมของกลุ่มไม้กวาดระยะนี้ไม่มีสิ่งผูกพันกันแต่อย่างใด การรวม ตัวเป็นกลุ่มมีเป้าหมายเพื่อเรียกร้องให้หน่วยราชการให้ความสนใจและช่วยเหลือด้านงบประมาณกองทุนเช่นเดียวกับกองทุนฯ แต่หน่วยงานระดับจังหวัด คือจังหวัดมุกดาหารในขณะนั้น (2526) แม้จะได้ตั้งเป็นจังหวัดใหม่เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2525 แต่ความไม่พร้อมของ หน่วยงาน ตลอดจนนโยบายของจังหวัดก็อาจไม่ลงลึกมาถึงการสนับสนุนกลุ่มอาชีพในท้องถิ่น ระดับหมู่บ้านได้ ชาวบ้านหนองกะแปดจึงต่อสู้ดิ้นรนด้วยตนเองต่อไป

2.3 การรวมกลุ่มอย่าง เป็นทางการ

ดังได้กล่าวแล้วว่าพัฒนาการกองทุนไม้กวาดเกิดขึ้นจากกองทุนหาประจำหมู่บ้าน ซึ่งตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2526ในปีต่อมาสมาชิกกองทุนหาไม้กวาดเพิ่มขึ้น จึงมีโครงการตั้ง เป็นร้านสหกรณ์ ประจำหมู่บ้าน จนถึงพ.ศ. 2528 จึงได้ตั้งร้านค้าสหกรณ์ขึ้นโดยตั้งที่บ้านผู้ใหญ่คำเลน พร้อม จัดตั้งคณะกรรมการสหกรณ์ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง

ในปีพ.ศ. 2529 กลุ่มไม้กวาดผลิตสินค้าขึ้นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะทางจังหวัด มุกดาหาร เปลี่ยนแปลงผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นนายถนอม ทาบุญวงศ์ ในปีพ.ศ. 2528¹ ผู้ว่า ราชการจังหวัดคนใหม่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนชนบท โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการหา มาหากินของราษฎรโดยเฉพาะในเขตบ้านคำชะอี มีความร่วมมือกับจังหวัดเร่งรัดพัฒนาหลาย โครงการ เช่นโครงการอนุรักษ์นันทอุทยานน้ำตกบ้านคำชะอี เป็นต้น แรงผลักดันอีกส่วนหนึ่ง เกิดจากนโยบายของผู้ใหญ่บ้านนายคำเลน สุวรรณพันธ์ ซึ่งต้องการให้การรวมกลุ่มของผู้ผลิต ไม้กวาด มีความก้าวหน้ามากกว่าที่เป็นอยู่ จึงหาทางสนับสนุนทุกวิถีทาง โดยเฉพาะการมี ไม้กวาดวางจำหน่ายที่ร้านค้าสหกรณ์หมู่บ้านเป็นหลักแหล่ง สามารถหาที่ก็ได้ เลือก็ได้ และ เมื่อก่อนราษฎรมาเที่ยวเยี่ยมเยียนก็สามารถนำสินค้าที่มีอยู่เสนอต่อผู้สนใจได้ทันที ไม้ต้องเสีย เวลาไปติดต่อซื้อจากชาวบ้าน ซึ่งเป็นภาพพจน์ที่หมู่บ้านลักษณะต่างคนต่างทำ ไม้สมกับคำว่า "กลุ่มไม้กวาด" ที่ชาวบ้านเรียกกัน คุยง่ายก็ดีทั้งนั้นเป็นสมมุติของทางราชการที่ต้องการ ให้เกิด "กลุ่ม" เช่นเดียวกัน

ด้วยแนวความคิดดังกล่าว ผู้ใหญ่คำเลนจึงให้กลุ่มไม้กวาดตั้งกล่าวรวบรวมไม้ กวาดและตั้งตัวแทนเข้ามาหาไม้กวาดที่ร้านค้าสหกรณ์ เมื่อก่อนไม้กวาดของผู้ใดได้ก็นำเงิน ไปจ่ายคืนให้ผู้นั้น นับเป็นกิจกรรมเริ่มต้นซึ่งมีปัญหาหลายประการนับแต่ผู้นำไม้กวาดมา เข้า กลุ่มต้องการเงินรวดเร็วเพื่อนำมาจ่ายค่าครองชีพ แต่การวางขายที่ร้านค้ายังไม่เป็นที่

แพร่หลายเป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ทำให้การจำหน่ายไม้กวาดอยู่ในสภาพไม้คล่องตัว อีกทั้ง
ประการหนึ่งคือ ไม้ไม่สามารถควบคุมคุณภาพไม้กวาดได้ ไม้กวาดบางคนก็ไม่มีคุณภาพ ไม้แน่น
หนา ไม้สวยงามเพราะเร่งรีบผลิต ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวจึงทำให้สมาคมทนายทนายทนายทนาย
ปรับปรุงกลุ่มไม้กวาดให้เป็นคณะกรรมการที่ดำเนินงานต่อมา

การตั้งคณะกรรมการกลุ่มไม้กวาดเริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการจริงจึงในพ.ศ. 2529 คณะกรรมการ
การประกอบไปด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

1. นายคาปน สุวรรณพันธ์	ประธานที่ปรึกษา
2. นายบุญธรรม แสนโสม	ประธานกรรมการ
3. นายสด สุวรรณพันธ์	รองประธานกรรมการ
4. นายบุญสี สุวรรณพันธ์	เหรัญญิก
5. นายดนตรี กุลวงศ์	รองเหรัญญิก
6. นายภรณี แสนโสม	ฝ่ายจัดซื้อวัสดุ
7. นายสมจิตร กุลวงศ์	"-----"
8. นายทองปาน ทาญจริง	เลขานุการ
9. นายหนัด สุวรรณพันธ์	รองเลขานุการ

ผลงานของคณะกรรมการชุดนี้ ได้นำไม้กวาดของกลุ่มทดลองเข้ามาขายในสหกรณ์
ร้านค้าหมู่บ้าน โดยประธานกรรมการเป็นผู้ดูแลควบคุม แต่พบปัญหาคือไม้กวาดขายไม่ล
จึงได้เสนอปัญหาต่อนายกนอม ทาญวงศ์ ให้ช่วยหาตลาดแก้ปัญหาดังกล่าว

การดำเนินงานในพ.ศ. 2530 คณะกรรมการบริหารงานกลุ่มไม้กวาดได้พิจารณา
ปัญหาที่สมาชิกเสนอ 3 ปัญหาคือ

1. ให้มีการจดยรายชื่อสมาชิกกลุ่มไม้กวาด เพื่อขอความร่วมมือในบางกรณี เช่น การส่ง
ไม้กวาดเข้าสหกรณ์ร้านค้า เมื่อได้รับคำสั่งจากประธานกรรมการตั้งปฏิบัติ
2. ให้มีการควบคุมคุณภาพไม้กวาด โดยคณะกรรมการจะตรวจ หากพบไม้กวาดไม่มีคุณภาพ

ภาพจะส่งคืนให้ผู้ยื่นแนวกลับไปแก้ไขใหม่ที่มีคุณภาพ

3. แบ่งประเภทไม้กวาดเป็นคุณภาพดี และปานกลาง ไม้มีราคาแตกต่างกันเพื่อสะดวกแก่ผู้ซื้อ หรือให้ผู้ผลิตไม้กวาดที่คุณภาพไม่ได้มาตรฐานสามารถเลิกจำหน่ายในราคาต่ำได้

นายคาปน สุวรรณพันธ์กล่าวว่า คณะกรรมการชุดนี้สามารถควบคุมคุณภาพไม้กวาดได้ดีขึ้น ส่วนปัญหาการเงิน ตนได้ช่วยแก้ปัญหาโดยให้เงินสหกรณ์ร้านค้าหมู่บ้านให้แก่รายที่ต้องการให้เงินค่าไม้กวาดไปก่อนตามความจำเป็น ด้วยวิธีนี้ทำให้พ่อค้าช่วยแก้ปัญหาไปได้¹

ในด้านคุณภาพไม้กวาด นายพร แสนโสม ซึ่งเป็นผู้ถักไม้กวาดมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับกันในตลาดขายไม้กวาด กล่าวว่า ไม้กวาดที่มีมาตรฐานประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ²

1. แข็งแรง ดอกแถมไม่หลุดง่าย ปัญหานี้เกิดจากการรีร้อนถักไม้กวาดเพื่อจำหน่าย
2. มีคุณภาพ คือ ไม้ให้แถมแก้วค้างปี จะทำให้ดอกแถมเปราะ สี ดำ มีราคา
3. สวยงาม คือ ขนาดกระทัดรัดทั้งตัวด้ามไม้ และส่วนพุ่มดอกแถม

ปัญหาที่กลุ่มไม้กวาดพบในช่วงพ.ศ. 2530 ก็คือสมาชิกกลุ่มไม้กวาดผลิตไม้กวาดออกมาจำนวนมากนับหมื่นอัน แต่ไม่สามารถจำหน่ายได้ ทางร้านสหกรณ์หมู่บ้านก็มีพื้นที่ไม่มากนักที่จะเก็บไม้กวาดจำนวนมากได้หมด คณะกรรมการจึงได้เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหารให้ช่วยเหลือตลาดรองรับ แต่ก็ไม่ได้ผลอะไร จุดนี้ทำให้เกิดความท้อแท้ในกลุ่มผู้ทำไม้กวาด

จะเห็นได้ว่ากลุ่มไม้กวาดได้ช่วยตัวเองมาตลอด นับแต่การรวมกลุ่มการผลิต การตลาด จนเข้าสู่พ.ศ. 2530 จึงได้มีหน่วยงานราชการเข้ามาช่วยเหลือ โดยหน่วยงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมุกดาหารได้ให้เงินทุนจำนวน 2,000 บาท นำไปซื้อดอกแถมมาให้สมาชิกกู้ยืม คณะกรรมการดำเนินงานได้ลอกเดินทางไปซื้อดอกแถมจากแหล่งแถมลาวที่ส่งมาขายใน

1. นายคาปน สุวรรณพันธ์ อายุ 61 ปี

2. นายอรุณ แสนโสม อายุ 51 ปี

เขตอำเภอเขาค้อ จังหวัดหนองคาย และที่อำเภอท่าลี่ จังหวัดนครพนม เมื่อได้แชมป์มาแล้ว ก็นำมาจำหน่ายให้สมาชิกไปทำไม้กวาดขายโดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 20 ต่อปี

ในช่วงนี้จะ เห็นได้ว่าการดำเนินงานของสโมสรดีขึ้น กลุ่มมีเงินกองทุนสนับสนุน และมีตลาดโดยเฉพาะที่ร้านสหกรณ์ ซึ่งมีไม้กวาดของสมาชิกประมาณ 200 คันและแม้สมาชิก จะขายไม้กวาดยังไม่ดี แต่ก็อาศัยการหมุนเงินจากร้านค้าสหกรณ์หมู่บ้านนอกๆให้สมาชิกผู้ส่ง ไม้กวาดไปก่อน¹

การผลิตไม้กวาดในช่วงนี้เป็นไปอย่างคึกคัก เพราะที่ลือเลื่องไม้กวาดบ้านหนอง กะแปดเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในหลายจังหวัด เช่น ยโสธร ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ฯลฯ ขณะ เดียวกันเงินทุนจากพัฒนาชุมชนก็ช่วยให้การสนับสนุน จึงทำให้นับเลยปีที่ 2534 สมาชิกกลุ่ม กองทุนไม้กวาด สามารถนำเงินไปช่วยสร้างทางน้ำที่เมนต์ลงลำห้วยสิ้นเงินไป 3,200 บาท นับเป็นการนำดอกเบียมาทำน้ำเป็นประโยชน์

การเปลี่ยนแปลงวิธีใช้เงินกลุ่มเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งในปีพ.ศ. 2535 ซึ่งมีนายพร แสนวิสมเป็นเหรียญิก สมาชิกกลุ่มไม้กวาดเสนอว่าควรนำสมาชิกจ่ายดอกเบียเป็นรายเดือน โดยคิดดอกเบียร้อยละ 3 บาทต่อเดือน ในการกู้เงิน ผู้กู้ต้องมาเขียนหนังสือสัญญาที่มีเงิน และมีผู้รับรองค้ำประกันเงินกู้ และให้สมาชิกนำเงินไปลงทุนที่อดดอกแซมเอง คณะกรรมการ จะไม่ไปหาที่กมาขายเช่นแต่เดิม การให้สมาชิกกู้เงินในจำนวนเท่าไรสมาชิกสนใจกู้เงินมาก ขึ้น เงินต้นในปีปัจจุบัน 13,636 บาท และดอกเบียจำนวนหนึ่งในปีปัจจุบันเหลือเงินเพียง 66 บาท²

1. นายคาบอง สุวรรณพันธ์ อายุ 61 ปี

2. นายพร แสนวิสม อายุ 50 ปี

อย่างไรก็ตามสมาชิกแม้จะกู้เงินมาแก้สถานการณ์ขาดแคลนเงินได้ และ เสียค่าดอกเบี้ย
ร้อยละ 3 ต่อเดือน แต่เมื่อเทียบรายได้จากการจำหน่ายไม้กวาดแล้วก็ยังมีการสูงกว่าการ
เสียค่าดอกเบี้ยหลายเท่าตัว ในส่วนผู้ที่มีฐานะการเงินอยู่แล้วก็ไม่จำเป็นต้องขอกู้เงินกอง
ทุน เพราะ เสียค่าดอกเบี้ยซึ่งจะต้องนำมาจ่ายทุกต้นเดือนในวันประชุม

แม้ว่ากลุ่มกองทุนไม้กวาดจะประสบความสำเร็จไปก้าวหนึ่งแล้วก็ตาม แต่กองทุน
แห่งนี้ก็ยังมีปัญหาเรื่องการขายไม้กวาด ซึ่งตรงราคาขายส่งวันละ 20 บาท มาเป็น
เวลานานแล้ว ราคาไม้กวาดเคยขึ้นสูงถึงวันละ 25 บาท ครั้งหนึ่งในพ.ศ. 2524-2525
หลังจากนั้นก็มีความเห็นว่าไม่มีโอกาสขึ้นราคาอีก เพราะมีผู้ผลิตมาก ผู้ผลิตต้องรอขายให้กับพ่อค้า
แม่ค้าที่นำรถยนต์มารับซื้อ หรือนำไปส่งตามร้านขายประจำที่ส่งชื่อไว้ การขายที่สหกรณ์หมู่บ้าน
จึงไม่ได้พูดกัน ทั้งนี้เพราะในปีพ.ศ. 2536 ได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำหมู่บ้านคนใหม่ ซึ่งยังไม่มียุ
นโยบายที่เห็นว่าไม้กวาดไปฝากขายเช่นสมัยผู้นำหมู่บ้านก่อน อย่างไรก็ตาม นายกรัญ แสนโสม
ประธานกลุ่มกองทุนไม้กวาดก็ทรงร้องวิงวอนนายคาบอน เป็นตัวแทนรับฝากไม้กวาดของสมาชิกไว้
เพื่อหาทางช่วยเหลือสมาชิกที่มีตลาดรองรับ แต่ก็ยังไม่มียุคนใดคนนำไปฝากขาย ทุกคน
พยายามช่วยตนเอง เพื่อให้ได้เงินเต็มเม็ดเต็มหน่วย สมาชิกจำนวนมากเริ่มพูดถึงราคาไม้
กวาดไม่ขยับสูงขึ้น และคิดว่าจะหาวิธีช่วยเหลือสมาชิกให้มีทุนทรัพย์การผลิตอย่างไร และพูดถึง
การตลาดน้อย แสดงว่าปัญหาตลาดยังไม่ถึงภาวะวิกฤตในขณะนี้

บทที่ 3

ผลการแก้ปัญหาของกลุ่ม

การทวามาหากินของเกษตรกรในชนบทในปัจจุบัน แตกต่างจากสมัยก่อนเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะค่าจ้างในการดำรงชีวิตแต่ละวันมีอัตราสูงขึ้น การมีทวามาหากินเพียงอย่างเดียวไม่พอเพียง แต่จะต้องจ้างจ้างห้รถ เครื่องมือไปทอด บริเวณอื่น ๆ อีกมาก นอกจากนี้ การส่งเสริมให้บุตรหลานได้เล่าเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับก็เป็นเรื่องจำเป็นเช่นเดียวกัน นอกจากนี้แล้ว วัฒนธรรมในการสร้างบ้านเรือนเพื่อให้อยู่อาศัยก็ดีก็เปรียบวัฒนธรรมของผู้ที่แยกครอบครัวออกจากเรือนของตนหรือเรือนของพ่อตา ไปจัดต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นความจำเป็นพื้นฐานที่ผลักดันให้ทุกคนเร่งหารายได้มาเสริมค่าที่พักอาศัยการทวามา

หมู่บ้านหนองกะเปาดมีลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมการทวามาหากิน คือ การทวามาหากินมาช้านาน จนกล่าวได้ว่าสี่บท สีสานมรดกวัฒนธรรมมา 2-3 ชั่วโมงคน นี้จากไม้กวาดราคาอันละ 5 สตางค์ จนถึงปัจจุบันราคาอันละ 20 บาท ทั้งนี้ผลิตจำหน่ายโดยบุคคลตัวเองและอาศัยเงินกองทุนสนับสนุน อย่างไรก็ดี ความแตกต่างระหว่างครอบครัวพื้นฐาน ความยากจน ความจำเป็นอื่น ๆ ทำให้การตัดสินใจประกอบอาชีพผลิตไม้กวาดมีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มที่ผลิตจำนวนมาก ผลิตจำนวนปานกลาง ผลิตจำนวนน้อย และ ไม่ผลิตไม้กวาดเป็นอาชีพด้วยเหตุผลบางประการ เพื่อความเข้าใจผลการแก้ปัญหาของกลุ่มไม้กวาดจึงขอเสนอการวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นต่าง ๆ เช่น

- การตัดสินใจประกอบอาชีพผลิตไม้กวาด
- การพึ่งพาเงินกองทุน
- ผลการประกอบอาชีพ

3.1 กลุ่มผลิตไม้กวาดมาก

คือกลุ่มที่ผลิตไม้กวาดมากกว่าเดือนละ 100 คันขึ้นไปซึ่งจะมีเพียง 2 ราย เท่านั้นคือนายกลอน แสนโสม ซึ่งผลิตไม้กวาดเฉลี่ยเดือนละ 238 คัน และนายภักดิ์ แสนโสม

ซึ่งผลิตไม้กวาดได้เดือน ละ 154 ก้อน

การตัดสินใจประกอบอาชีพผลิตไม้กวาดของนายกลอน แสนโสม และนายกรีญ แสนโสมมีสถานภาพต่างกัน นายกลอนเคยทำงานหนักมาก่อนด้วยการหาพระพุทธรูปบูชาที่ตามสำนักหลัก-ปลุกเสกพระบูชาออกตระเวนขายตามหมู่บ้าน ตลอดจนสานกระติ้วทำขายจนเลี้ยงดูบุตรให้มีอาชีพ นอกจากนี้ยังสามารถเก็บหอมรอมริบเงินทองไว้จำนวนหนึ่ง เป็นทุนรอนในการผลิตไม้กวาด จากที่วัดที่ตั้งโรงงานหนักมาตลอดเวลา จนปัจจุบันตนอาศัยอยู่กับลูก ๆ ซึ่งลดหยุนเลี้ยงชีวิตมาให้ไปทำงานหนักต่อไป แต่นายกลอนเห็นว่างานก็ไม้กวาดเป็นงานเบาที่สามารถหารายได้ดีกว่าทุกอาชีพจึงลงทุนด้วยทุนทรัพย์ของตน และหลงลูกสนับสนุนประมาณ 1,000 บาท มาเริ่มก็ไม้กวาดจำหน่าย โดยทำงานทั้งวันเพราะมีเวลาว่างไม่ต้องทำงานหรืองานอื่น ๆ นายกรีญ แสนโสม มีอายุก่อนหน้านายกลอนถึง 14 ปี เป็นวัยตั้งตัวเลี้ยงครอบครัว เนื่องจากนายกรีญไม่มีที่ดินทำนา และเคยก็ไม้กวาดมาตั้งแต่เล็ก เห็นว่าการก็ไม้กวาดมีรายได้ไม่น้อยกว่าการทำงานจึงตัดสินใจประกอบอาชีพก็ไม้กวาดตลอดวันเช่นเดิมเหมือนกัน แต่เนื่องจากนายกรีญอยู่ในวัยกลางคนมีภาระครอบครัวเลี้ยงดูบุตร ซึ่งกำลังอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนอยู่ จึงทำให้นายกรีญสละเวลาให้สังคมได้รับการคัดเลือกให้เป็นกรรมการกองทุนไม้กวาดตลอดมา จนปัจจุบันนายกรีญ แสนโสม ได้รับเลือกให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และเป็นประธานกองทุนไม้กวาดด้วย นายกรีญจึงลดจำนวนการผลิตไม้กวาดลง

ในด้านการพึ่งพาเงินกองทุนทั้งนายกรีญ และนายกลอนได้พ้นภาวะการพึ่งพาเงินทุนจากที่อื่น สามารถตั้งตัวได้จากการผลิตไม้กวาด ไม่เพียงแต่เท่านั้นนายกรีญ แสนโสมยังทำหน้าที่เป็นกรรมการกองทุนช่วยเหลือเพื่อนสมาชิก ด้วยการเดินทางไปหิ้วแถมถึงจังหวัดหนองคาย และนครพนมเป็นประจำ รวมทั้งหิ้วแถมสำหรับตนเองด้วย

ผลที่ได้จากการผลิตไม้กวาดจำหน่าย นายกลอนเห็นว่า "หากจะได้เงินร้อยละ

เงินสองร้อยก็หาได้วันเดียว ภายหลังได้กินดีที่ลกะไรก็เงินไม่กวาดนั่นแหละ "1 เช่นเดียวกับ นายกรัญ แสนโสมซึ่งสามารถนำเงินจากการขายไม้กวาดมาปลูกบ้านหลังใหม่ ที่ที่ดิน 5 ไร่ เพื่อปลูกหม่อน แม้กระนั้นก็ยังไม่พอให้ตั้งซื้อหม่อนจากฝั่งลาวทุกปี นายกรัญเป็นคนประหยัดต้นทุนการผลิต เช่น หวานและไม้ไผ่ ตนก็พยายามปลูกเอง นับว่าบุคคลทั้ง 2 เป็นตัวอย่างของการประกอบอาชีพที่ผลิตไม้กวาดอย่าง เดียวจนมีฐานะมั่นคง

3.2 กลุ่มผลิตไม้กวาดปานกลาง

กลุ่มผลิตไม้กวาดปานกลางคือกลุ่มที่ผลิตไม้กวาดในฟางเฉลี่ยเดือนละ 70 คัน ขึ้นไป กลุ่มนี้จะมีรายได้พิเศษเดือนละ 1,000 บาทขึ้นไป ผู้ที่อยู่ในกลุ่มนี้คือเป็นคนที่มาอยู่ของหมู่บ้านประมาณ 50 คร่าวเรือน เป็นที่น่าสังเกตคือคนกลุ่มนี้มักมีอาชีพหลัก คือการทำนา ทำสวน ทาไร่ หรือถักไม้กวาดเป็นรายได้พิเศษเพิ่มเติมจากเงินที่บุตรหลานมอบให้

ปัจจัยที่ส่งผลให้คนกลุ่มนี้เลือกอาชีพผลิตไม้กวาดมีหลาย ๆ ด้านคือ 1. ว่างงานในฤดูทำนาถักไม้กวาด ส่วนเวลาที่เหลือจากฤดูทำนาถักไม้กวาดทั้งหมด แรงผลักดันที่สำคัญคือ การนำเงินทองที่หามาได้มาส่งให้ลูกเรียนจนจบการศึกษาระดับมัธยม นายเพ็ง กุลวงศ์ ถักไม้กวาดมาตั้งแต่อายุ 30 ปี แม้ในปัจจุบันนายเพ็งก็มีบุตรชาย 2 คน ชายถักไม้กวาดบ้าง เพราะตนเองอยู่ในวัยชรา นายพร แสนโสมเป็นผู้ที่เห็นว่าถักไม้กวาดเป็นรายได้ดี แต่ขณะเดียวกันต้องควบคุมคุณภาพไม้กวาดให้ผู้นานเกณฑ์ดีโดยตลอด และไม่ควรรเร่งรัดผลิตจนมากเกินไปจะทำให้ลูกค้าลดลง ปัจจุบันไม้กวาดของนายพรมีลูกค้ารับที่ถักไม่จำกัดที่ตัวจังหวัดมุกดาหาร

1. นายภอน แสนโสม อายุ 64 ปี

ในด้านกาารพึ่งอาศัยเงินกองทุนมีกวางจะมีเพียงบางรายเท่านั้นเช่น นายพิศิต คุปป์ญ์ซึ่งอาศัยเงินกองทุนที่ขอขมมาที่ปีละ 500 บาท แต่บุคคลอื่น ๆ เช่นนายพร แสนโสม นายจาม คุปป์ญ์ นายเพิง กุลวงต์ สามารถพึ่งตนเองได้ นายพร แสนโสมยังได้ช่วยเหลือกลุ่มกองทุนมีกวางมาโดยตลอด และมีตำแหน่งเป็นเหรัญญิกกองทุนในปัจจุบัน

รายได้จากการผลิตมีกวาง นายจาม คุปป์ญ์กล่าวว่า "แม้ตนจะพึ่งเริ่มถักมีกวางมาได้ 5 ปี แต่กำไรจากสิ่งนี้ก็ช่วยผ่อนชำระเงิน ธกส. ซึ่งนำมาซื้อที่ดิน และสามารถปลูกบ้านให้ลูกสาว พร้อมซื้อโทรทัศน์สีเมื่อปีที่แล้ว แม้เงินที่สนับสนุนให้ลูกเรียนต่อ บางคนกำลังหางานทำก็ให้เงินมีกวาง"¹

นายพร แสนโสมได้ถักมีกวางขายมานาน 18 ปี นับแต่สมัยที่มีทุนรอนน้อยจนสร้างฐานะให้ตนเองได้ นายพรกล่าวว่าหากภาคภูมิใจว่า "เงินจากการถักมีกวางทำให้ตนเองมีที่นาเพิ่มอีก 11 ไร่ ซึ่งว่า 3 ควาท 3 ตัว ไร่ปัจจุบันบ้าน 1 หลังสร้างใกล้เสร็จแล้ว"² ประกอบกับลูก ๆ ทุกคนก็มีครอบครัวกันหมดแล้ว ตนจึงไม่เร่งรีบผลิตปริมาณมีกวาง เพียงท้าววันละ 7-8 ถังก็มีรายได้วันละ 100 บาท ทั้งนี้เพราะวัสดุบางอย่างก็ปลูกเอง เช่นดอกแหม เป็นต้น ตนจึงเสียสละเวลาให้แก่มูลกองทุนมีกวางเพื่อบ้านเพื่อเมือง

นายพิศิต คุปป์ญ์ ซึ่งอยู่ในช่วงการสร้างครอบครัวเห็นว่ารายได้จากมีกวางจะช่วยสร้างครอบครัวให้มั่นคงได้ ตนพร้อมภรรยาจึงช่วยกันถักมีกวางส่งขายเพื่อจะเก็บเงินมาสร้างบ้าน ขณะเดียวกันก็ไม่ทิ้งรายได้จากการทอขายข้าวซึ่งมีรายได้เก็บปีละ เก็บหมื่นบาท³ นายเพิง กุลวงต์ ซึ่งผลิตมีกวางมานานกว่า 30 ปี สามารถเก็บเงินปลูกบ้านได้

1. นายจาม คุปป์ญ์ อายุ 64 ปี

2. นายพร แสนโสม อายุ 51 ปี

3. นายพิศิต คุปป์ญ์ อายุ 37 ปี

และส่งเสียลูกชาย 2 คนจนเรียนจบมีครอบครัวแล้ว แม้นายพิศิตจะไม่มีรายได้กิน ๆ เช่น การขายข้าว แต่การช่วยกันถักไม้กวาดก็สามารถทำให้นายพิศิตและครอบครัวสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ในปัจจุบันนายพิศิตลาหยุดเข้าสู่วัยชรา จึงลดการถักไม้กวาดลง การละเล็กละดูเป็นหน้าที่ของลูก ๆ ตลกแทนบุญคุณ

3.3 กลุ่มผลิตไม้กวาดน้กล

กลุ่มนี้คือผู้ที่ผลิตไม้กวาดโดยเฉลี่ยวันละ 1-2 ก้านเท่านั้น ผู้ที่อยู่ในกลุ่มนี้โดยปกติจะมีหลักจำกัดบางประการเช่นฐานะการเงินครอบครัวไม่ดี พึ่งอาศัยลูกหลานได้แล้ว ขณะเดียวกันก็มีลาหยุดเข้าสู่วัยชรา หรือมีรายได้จากการทำนาพอสมควร ต้องเล็กละดูว่า-คายน และสัตว์เล็กละดูต่าง ๆ

นายหนูกัน แสนโสม เห็นว่าแม้ไม้กวาดจะทำรายได้ดี แต่ก็ต้องมีทุนพอสมควร โดยเฉพาะการซื้อแหม จะต้องมีเงินสำรองเพื่อซื้อแหมมาเป็นไว้หลายพันบาท ตัวเองมีเงินน้กล มีภาระต้องส่งบุตรเรียนจึงทำไม้กวาดเท่าที่มีเงินทุนซื้อแหม และรายได้จากไม้กวาดก็นำมาที่ส่งลูกเรียนจนหมด¹

นายแก้ว แสนโสม และนายบุญธรรม แสนโสม ทั้ง 2 คนอยู่ในวัยชรา นายแก้วเคยผลิตไม้กวาดตั้งแต่สมัยไม้กวาดแกว ราคาวันละ 5 สตางค์ ประสบการณ์ของนายแก้วหรือผู้ทำหญแก้ว ไม่เพียงแต่เฉพาะเรื่องไม้กวาดเท่านั้น แต่รวมถึงการปกครองหมู่บ้านแห่งนี้มานานถึง 32 ปี (พ.ศ.2486-2518) ปัจจุบันนายแก้วปลูกบ้านให้ลูก ๆ ได้ คนเองก็ได้ลาพักผ่อนไปลาอาหารจากลูกและนายแก้วก็ไม่ยอมอยู่หนึ่งเฉม ผลิตไม้กวาดวันละ 1-2 ก้าน จำหน่ายเพราะเห็นว่าจะมีรายได้ส่วนตนง่ายที่สุดในหามชรา แม้ว่าปัจจุบันไม้กวาดจะขายราคาดีวันละ 20 บาท แต่นายแก้วก็มักเปรียบเทียบเสมอว่า " แต่ก่อนขึ้นวัว 5 สตางค์ก็คุ้ม แต่เดี๋ยวนี้ต้องซื้อ

1. นายหนูกัน แสนโสม อายุ 64 ปี

30-40 บาทถึงจะพอกิน "1

นายบุญธรรม แสนโสม อายุ 50 ปี เคยมีประสบการณ์การทำงานไม้กวาดมา 23 ปี เห็นว่าการทานาปลูกข้าวอย่างเดี๋ยวมักพอส่งลูกเรียนหนังสือ จึงต้องถักไม้กวาดขายจนส่งเสียให้ลูกเรียนมีงานทำ มีรายได้มาเลี้ยงตน ในปัจจุบันตนมีภาระเลี้ยงดูว่า-ความ สัตว์เลี้ยงอื่น ๆ จึงไม่ค่อยมีเวลาถักไม้กวาด " ไม่เหมือนสมัยแต่ก่อนถักไม้กวาดวันละ 10 ก้อน ขึ้นไป² นายบุญธรรมจึงเป็นบุคคลรุ่นอาวุโสที่ยืนยันการสืบทอดการถักไม้กวาดมาอย่างไม่หยุดนิ่ง แม้จนเข้าสู่วัยชราแล้วก็ตาม

การผลิตไม้กวาดน้อยเกิดจากการมีรายได้ขึ้นเพียงพอลดความจำเป็นของครอบครัว เช่นในกรณีของนายสาหนนต์ สุวรรณพันธ์ และนายเวียง แสนโสม ซึ่งมีรายได้จากการขายข้าวเป็นหลักปีหนึ่ง ๆ มีรายได้มากกว่า 12,000 บาท รายได้ระดับนี้เพียงพอแล้วจึงหันมาถักไม้กวาดเป็นรายได้เสริมเพียงเล็กน้อย นายสาหนนต์ สุวรรณพันธ์ ยังมีภาระด้านการปกครองและประสานงานช่วยเหลือนายคาทอนผู้ใหญ่วัยเกษียณอีกทางหนึ่งด้วย จึงทำให้เวลาถักไม้กวาดลดน้อยลง³ ส่วนนายเวียง แสนโสม แม้จะไม่มีนาของตนเองต้องอาศัยเช่านาผู้อื่น แต่ผลิตข้าวปีหนึ่งก็ได้จำนวนนับหมื่นบาทเช่นกัน การถักไม้กวาดจำหน่ายจึงไม่ค่อยเคร่งครัดมากนัก เพราะต้องดูแลว่า-ความซึ่งใช้ในการทานา⁴

-
1. นายแก้ว แสนโสม อายุ 78 ปี
 2. นายบุญธรรม แสนโสม อายุ 50 ปี
 3. นายสาหนนต์ สุวรรณพันธ์ อายุ 30 ปี
 4. นายเวียง แสนโสม อายุ 46 ปี

3.4 กลุ่มไม่ผลิตไม้กวาด

แม้ว่าบ้านหนองกะปาดจะมีผู้คนส่วนใหญ่ผลิตไม้กวาดมากบ้างน้อยบ้างก็ตาม แต่ก็มีบางครัวเรือนไม่มีการผลิตไม้กวาดเพราะมีอาชีพหลักอื่น ๆ อยู่แล้ว เช่น นายดนตรี กุลวงศ์ มีกิจการโรงสีข้าว เลี้ยงสุกร นายสีสว่าง สุวรรณพันธ์มีอาชีพรับจ้าง ส่วนภรรยาต้องเลี้ยงลูก นายแทน กุญญ์เป็นเจ้าของรถโกนและรับรถยนต์รับจ้าง นายวิรศักดิ์ ว่างคะ-สาดเปิดร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ที่บ้านของพ่อตา มีรายได้ดีพอสมควร ครอบครัวยุ่งนี้จึงไม่มีเวลาหารายได้พิเศษอื่น ๆ

นอกเหนือจากครอบครัวที่มีอาชีพดังกล่าว ครอบครัวที่ไม่ผลิตไม้กวาด เช่นนางวารณี แสนโสม อายุ 63 ปี มีบุตรรับราชการหมดทุกคน ไม่มีปัญหาเรื่องการเงิน นางถาวรหาญจริง อายุ 52 ปี มีอาชีพปลูกพืชผักสวนครัว และขาดผู้นำครอบครัว นางช่อม แสนโสม อายุ 60 ปี บุตรรับราชการหมด อยู่บ้านคนเดียวไม่มีปัญหาเรื่องการเงิน

บุคคลดังกล่าวล้วนอยู่ในวัยชรา และส่วนหนึ่งได้พึ่งอาศัยเงินจากบุตรหลาน จึงไม่มีความจำเป็นต้องผลิตไม้กวาดหารายได้

3.5 เทพาทหลงกองทุนไม้กวาดในอนาคต

แม้ว่ากองทุนไม้กวาดจะมีอายุเพียง 5 ปี และมีเงินกองทุนเพียงหมื่นบาทเศษก็ตาม แต่จากผลการศึกษาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าเงินกองทุนได้ช่วยแก้ปัญหาให้แก่สมาชิกกลุ่มผลิตไม้กวาดได้พอสมควร โดยเฉพาะผู้ที่มิมีปัญหาเดือดร้อนเรื่องการเงินในครอบครัว ก็สามารถมากู้ยืมได้ โดยไม่จำเป็นต้องนำใบเสร็จในกิจการไม้กวาดเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยเสียดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 3 บาทต่อเดือนเท่านั้น ดังนั้นเงินกองทุนไม้กวาดจึงมีผู้ยกย่องชมเชย และเห็นปัญหาที่น่าจะพิจารณาคือ ในอนาคตกองทุนไม้กวาดจะมีงบประมาณเพิ่มขึ้นได้อย่างไร และคณะกรรมการกองทุนไม้กวาดจะมีบทบาทวิธีการช่วยเหลือสมาชิกได้อย่างไร ประเด็นหลักทั้ง 2 เรื่อง ข้อมติเก็บค่าหัวพันกันลหว่างแนบแนบ

กล่าวได้ว่าถ้าการพัฒนาของกลุ่มกองทุนไม่มีवादเกิดขึ้นได้จากข้อเสนอก 2 ทางคือ
เกิดจากคณะกรรมการเป็นผู้เสนอต่อสมาชิก หรือเกิดจากสมาชิกเสนอต่อคณะกรรมการ

บทบาทของสมาชิกต่อกรรมการกองทุนไม่มีवाद

การสมัครเป็นสมาชิกกองทุนกลุ่มไม่มีवाद ไม่มีหลักเกณฑ์เคร่งครัดมากมายนัก
เพียงแต่ยื่นใบสมัครต่อคณะกรรมการกองทุนไม่มีवादโดยไม่ตอง เสียค่าสมัครแต่ก็ทางใด สมาชิก
ก็มิได้เสียเงินกองทุนใด หนึ่ง เดียวกับสมาชิกก็มีหน้าที่เข้าประชุมประจำเดือนเพื่อเสนอ
ปัญหาและรับทราบสภาพทางการเงินตลอดจนถึงกิจกรรมของกลุ่มร่วมกัน การเลือกตั้งคณะกรรมการ
กองทุนไม่มีवादประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ 9 ตำแหน่งคือ

1. ประธานที่ปรึกษา	2. ประธานกลุ่ม
3. รองประธานกลุ่ม	4. หัวหน้าจัดที่กว๊าน
5. ผู้ช่วยจัดที่กว๊าน	6. เหนรัญญิก
7. ผู้ช่วยเหนรัญญิก	8. เลขานุการ
9. ผู้ช่วยเลขานุการ	

ในการเลือกตั้งกรรมการตำแหน่งต่าง ๆ ๑ วิธีคือที่สหกรณ์บัตรเงินที่บัตรเลือกตั้ง
ตั้งโดยเลือกประธานกรรมการคนเดียว หลังจากนั้นประธานกรรมการจะไปเลือกตั้งคณะกรรมการ
การให้ครบทุกตำแหน่ง โดยปกติแล้วมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลน้อยมาก คณะกรรมการกองทุน
ไม่มีवादแต่เดิมมีหน้าที่จัดหาที่กว๊าน เช่น ดอกลกแกม หวาย ไม้ไผ่ ให้สมาชิกมีใบดำเนินงาน
และตรวจคุณภาพไม้กวาดที่จะส่งไปขายในงานที่ทางราชการจัดขึ้น แต่เมื่อสมาชิกได้เสนอ
เปลี่ยนแปลงวิธีการจัดหาแกมให้สมาชิก เช่น ให้สมาชิกกู้มีเงินไปหาที่ดอกลกแกมเองในปี
พ.ศ. 2535 โครงสร้างคณะกรรมการก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะตำแหน่งจัดที่กว๊าน
นายพร แสนโสมกล่าวว่าส่วนใหญ่วิธีกรรมการก็มักเป็นคนเดิม เพราะทุกคนทำงานด้วย

ความเสียหายเพื่อถ่านเพื่อเมือง เงินค่าเบี้ยประชุมก็ไม่ต้องพูดกันว่าจะได้เท่าไร¹ ในปีพ.ศ. 2535 ที่ข้อเสนอของสมาชิกที่เป็นประโยชน์คือ ข้อเสนอที่เปลี่ยนแปลงจากการซื้อวัสดุ (แบบ) จากกองทุนไปทำไม้กวาด ในอัตราร้อยละ 20 ต่อปี เป็นกู้เงินไปดำเนินการเองร้อยละ 3 ต่อเดือน นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของกองทุนไม้กวาด

บทบาทของคณะกรรมการกองทุนไม้กวาดที่มีต่อสมาชิก

คณะกรรมการกองทุนไม้กวาดที่ผ่านมาซึ่งไม่มีบทบาทเด่นชัดมากนัก ยกเว้นแต่ นายคำปอน สุวรรณพันธ์ ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งประธานสหกรณ์หมู่บ้าน และเป็นประธานกองทุนไม้กวาดซึ่งมีความคิดที่จะรวมสมาชิกให้มีสิ่งผูกพันกัน โดยเฉพาะการส่งไม้กวาดเข้ามาขายที่สหกรณ์ หรือในงานแสดงสินค้ากินเจในงานเทศกาลท้องถิ่นที่ห้วยมะขามหวานหลายจังหวัดที่วิถีชีวิตต่าง ๆ เช่นการจ่ายเงินค่าไม้กวาดโดยให้เงินของสหกรณ์ให้สมาชิกไปก่อนเมื่อสมาชิกมีความจำเป็นต้องให้เงิน การจัดประกวดไม้กวาดดีเด่น เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกเห็นความสำคัญของการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ² อย่างไรก็ดีการรวมกลุ่มสมาชิกกองทุนให้ส่งไม้กวาดเข้าสหกรณ์ก็มีปัญหาทั้งสถานที่วางสินค้าและการหมุนเงินให้สมาชิกซึ่งจะต้องรับจำหน่ายหรือตลาดนั้นเอง และเมื่อนายคำปอนเกษียณอายุลง ผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ และผู้เป็นประธานกองทุนไม้กวาดก็มีหลายคนเดียวกัน

นายกรัญ แสนโสมซึ่งได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมนี้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ กล่าวถึงแนวคิดในการสนับสนุนสมาชิกกองทุนไม้กวาดว่ากองทุนควรหาเงินทุนสักก้อนหนึ่งให้สมาชิกกู้ไปทำร้านขายให้เป็นตลาดหนามกินวัว-ควายเข้ากันต้นแถม เมื่อก่อนมีแถมของตัวเองมากพอจะช่วยเหลือต้นทุนการผลิตไม้กวาด ขณะเดียวกันก็ต้องการทำศูนย์จำหน่ายไม้กวาดของกลุ่มซึ่งต้องลงทุนจำนวนมากในการเปิดร้านและว่าจ้างผู้ดำเนินการจำหน่าย

-
1. นายพร แสนโสม อายุ 51 ปี
 2. นายคำปอน สุวรรณพันธ์ อายุ 61 ปี

ในทัศนะการควบคุมสินค้า นายกรัญ แสนโสม เห็นว่าการควบคุมคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญ เพราะ
บางคนเร่งผลิตจนไม้กวาดไม่มีคุณภาพ¹

นายไพโร แสนโสม ในอดีตเคยเป็นประธานกลุ่มไม้กวาดมาชุดหนึ่ง แสดงความ
เห็นในเรื่องการพัฒนาว่า ถ้ามีเงินลงทุนมากพอควรรับซื้อไม้กวาดจากสมาชิก อันละ
20 บาท และนำมาจำหน่ายราคาอันละ 22 บาท เพื่อนำรายได้ส่วนหนึ่งมาจ้างคนขาย แต่
ขณะเดียวกันก็ไม่ควรบังคับหรือห้ามมิให้สมาชิกขายไม้กวาดด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการขัดต่อ
วัฒนธรรมอาชีพบ้านหนองกะแปด ไม้กวาดของกลุ่ม จะต้องตัดคุณภาพเลือกแต่ไม้กวาดดี ๆ
แน่น ๆ ไม้หลุดง่าย เหล่านี้จะเป็นที่ต้องการของลูกค้า²

ในทัศนะของนายคำปน สุวรรณพันธ์ อดีตผู้ใหญ่บ้าน และปัจจุบันผลิตไม้กวาด
ขนาดเล็กจำหน่ายอันละ 10 บาท กล่าวว่าปัญหาของกลุ่มไม้กวาดในปัจจุบันมีอย่างน้อย 3
ประการคือ

1. ราคาไม้กวาดไม่สูงขึ้นจาก 20 บาทเป็นเวลาหลายปีมาแล้ว ทั้งนี้เพราะทุกคนเร่ง
ผลิตไม้กวาดจำหน่าย
2. คุณภาพไม้กวาดอาจลดลงเพราะบางแห่งกรรหา บุตร หลานช่วยกันผลิตยังไม่มีความ
ชำนาญพอ และไม่มีผู้ควบคุมคุณภาพ ซึ่งจะกระทบกับชื่อเสียงในอนาคต
3. ยังไม่มีการหาตลาดไม้กวาดอย่างจริงจัง จึงไม่มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง

ต่อปัญหาของกลุ่มไม้กวาดในอนาคต นายคำปนกล่าวว่า ในปัจจุบันได้มีนายทุนเข้า
มาติดต่อให้ตนเป็นผู้รับซื้อไม้กวาดที่มีคุณภาพ และส่งให้ตนแต่ผู้เดียว แต่ตนยังไม่ตัดสินใจ
เพราะไม่ทราบว่าจะมีผลดี หรือผลเสียต่อกลุ่มกองทุนไม้กวาด³

-
1. นายกรัญ แสนโสม อายุ 43 ปี
 2. นายไพโร แสนโสม อายุ 51 ปี
 3. นายคำปน สุวรรณพันธ์ อายุ 61 ปี

ขนาดของกองทุนไม่กวาดล้างกล่าวได้ว่า หากกองทุนไม่พัฒนาตนเองให้มีศักยภาพเท่าที่ชาวผู้ไทยมาร่วมมือกัน ซึ่งเป็นเรื่องยากสำหรับชาวผู้ไทยซึ่งนิยมความเป็นใจแจกบุคคลอาจถูกแรงผลักดันจากระบบทุนนิยมในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น

1. มีผู้ให้ทุนสนับสนุนบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคนที่ผลิตไม่กวาดได้มาตรฐาน ผลิตแพงและขายแพง จะทำให้ผู้ที่มีทุนนี้ยกเด็กรักและต้องลดราคาต่ำลง
2. ตั้งตัวแทนในหมู่บ้านที่รับซื้อไม่กวาดที่มีคุณภาพเพื่อนำไปจำหน่ายที่อื่น
3. ตั้งโรงงานรับคนงานผลิตไม่กวาดโดยจ้างเป็นค่าแรงรายวัน เช่นโรงงานหัตถกรรมทั่วไป

ดังนั้นกลุ่มกองทุนไม่กวาดจะตั้งหาทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพในด้านการดำเนินงาน การตลาด มีฉนั้นวัฒนธรรมการผลิตไม่กวาดแบบครัวเรือนที่ดำเนินมาเกือบ 1 ศตวรรษ อาจต้องเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การผลิตในระบบทุนนิยม สูญเสียเอกลักษณ์การผลิต การจำหน่ายแบบพื้นบ้านไปในที่สุด

1. ตัวอย่างผู้ผลิตไม้กวาดมาก

ชื่อ/สกุล	ผลิตได้/เดือน	กำไร/เดือน	กำไร/ปี	รายได้อื่น/ปี	รวมรายได้
1. นายกลอน แสนโสม	238	2,380	28,560	2,000	30,560
2. นายภรณ์ แสนโสม	154	1,540	18,480	-	18,480

2. ตัวอย่างผู้ผลิตไม้กวาดปานกลาง

ชื่อ/สกุล	ผลิตได้/เดือน	กำไร/เดือน	กำไร/ปี	รายได้อื่น/ปี	รวมรายได้
1. นายจาม กุญชรย์	95	950	11,400	4,500	15,900
2. นายไพโร แสนโสม	77	770	9,240	8,000	17,240
3. นายพิชิต กุญชรย์	77	770	9,240	8,000	17,240
4. นายเพียง กุลวงศ์	74	740	8,840	-	8,880

3. ตัวอย่างผู้ผลิตไม้กวาดนกก

ชื่อ/สกุล	ผลิตได้/เดือน	กิโล/เดือน	กิโล/ปี	รายได้/ปี	รวมรายได้
1. นายแก้ว แสนโสม	47	470	5,640	-	5,640
2. นายหนูกัน แสนโสม	35	350	4,200	6,000	12,000
3. นายบุญทัน แสนโสม	34	340	4,080	3,500	7,580
4. นายสาหมนต์ - สุวรรณพันธ์	25	250	3,000	9,000	12,000
5. นายเวียง แสนโสม	20	220	2,640	14,000	16,640

- หมายเหตุ 1. วัดมเจลีห์ช่วงผลิตไม้กวาดตลอดปี ซึ่งโดยทั่วเท็จจริงแล้วในช่วงเดือนพฤศจิกายน-สิงหาคม จะเป็นช่วงที่งานผลิตได้น้อยกว่าอีก 8 เดือน
2. รายได้อื่น ๆ หมายถึงรายได้จากการทำนา หรือจากบุตรหลานอื่น ๆ ที่มีทั้งที่เป็นตัวเงิน หรือหักมูลค่าสัมเลียงดูมีหักคอกหาก แต่มีตัวให้เงินเป็นประจํา

๓๖๓๖๓๖

กรมการข้าว

คัมแพมเป็นพืชป่า ถูกนำมาปลูกในสวนแทนปลูกมันสำปะหลัง

กรมการข้าว

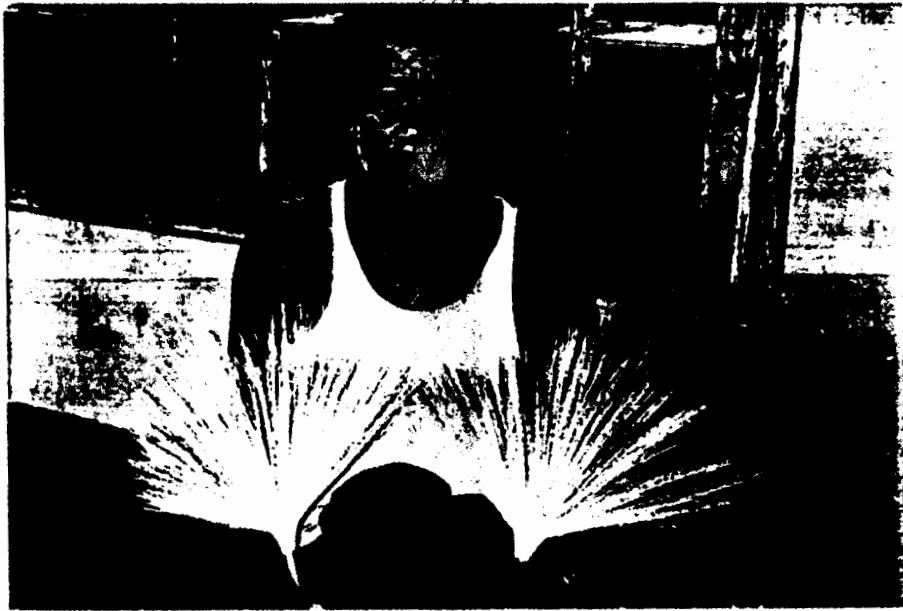
นายบัว แสงนาค อวช. 78 ปี ผลผลิตกว่าคหาหตั้งแต่นั้นละ 5 สดางค์

นายกรัญ แสนาสม ประธานกลุ่มกองทุนน้ำมีกวาดคนใจจู้เ็น

นายกรัญ ผลัดน้ำมีกวาดเด็กนละ 154 กััน มีรายาต์เพ็หงพลเล็หงครกบคร้ว

นายคาเชน สุวรรณพันธ์ก็บ่มีกว่าคขนาดเล็ก

นายไพโร แสนโสม ผู้ผลิตไม้กวาดคุณภาพสูง ผลิตไม้พอล่งทาม

บรรณานุกรม

เอกสาร

ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ.2529 กทม. :กระทรวงมหาดไทย

2529,46 หน้า.

Kirsch,Thomas A. "Devellopment and mobility Among the Phu Thai of
Northeast Thailand" Man State and Society in Contemporary
Southeast Asia Ed.by Robert O. Tilman. New York: Praeger-
Publishers,1970. P.481-489.

ผู้ให้สัมภาษณ์

นายกอน แสนโสม	บ้านเลขที่ 43	อายุ 64 ปี
นายเทียน แสนโสม	บ้านเลขที่ 36	อายุ 60 ปี
นายคำเคน สุวรรณพันธ์	บ้านเลขที่ 6	อายุ 61 ปี
นายจาม กุ้ยอู่	บ้านเลขที่ 53	อายุ 46 ปี
นางช่อม แสนโสม	บ้านเลขที่ 52	อายุ 60 ปี
นายดนตรี กุลวงศ์	บ้านเลขที่ 31	อายุ 39 ปี
นายถาวร หาญจริง	บ้านเลขที่ 82	อายุ 50 ปี
นายแทน กุ้ยอู่	บ้านเลขที่ 26	อายุ 39 ปี
นายบัว แสนโสม	บ้านเลขที่ 1	อายุ 78 ปี
นายผิว สุวรรณพันธ์.	บ้านเลขที่ 64	อายุ 60 ปี
นายพิชิต กุ้ยอู่	บ้านเลขที่ 55	อายุ 39 ปี
นายเพ็ญ กุลวงศ์	บ้านเลขที่ 34	อายุ 63 ปี
นายไพโร แสนโสม	บ้านเลขที่ 84	อายุ 50 ปี
นายยุวรัตน์ คันทิง	บ้านเลขที่ 99	อายุ 27 ปี

นางวารณี แสนโสม	บ้านเลขที่ 45	อายุ 63 ปี
นายวีรศักดิ์ วั่งคะสาด	บ้านเลขที่ 20	อายุ 29 ปี
นายเวียง แสนโสม	บ้านเลขที่ 42	อายุ 46 ปี
นายศรีสว่าง สุวรรณพันธ์	บ้านเลขที่ 86	อายุ 39 ปี
นายสหายนต์ สุวรรณพันธ์	บ้านเลขที่ 11	อายุ 30 ปี
นายหนูงัน แสนโสม	บ้านเลขที่ 17	อายุ 64 ปี
นายภรณี แสนโสม	บ้านเลขที่ 77	อายุ 43 ปี